

Μακεδονικά

Τόμ. 12 (1972)

Αφιερούται εις την μνήμην Γεωργίου Θεμελή, Χαραλάμπους Λέκα

Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά

Νίκος Β. Κοσμάς

doi: [10.12681/makedonika.1013](https://doi.org/10.12681/makedonika.1013)

Copyright © 2015, Νίκος Β. Κοσμάς

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοσμάς Ν. Β. (1972). Το γλωσσικό ιδίωμα του Λαγκαδά. *Μακεδονικά*, 12, 317–360.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.1013>

ΤΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ ΤΟΥ ΛΑΓΚΑΔΑ*

Ι. ΦΩΝΗΤΙΚΗ

Α'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΦΩΝΗΕΝΤΩΝ

1. Ἀνάπτυξη φωνηέντων

α) Ἀνάπτυξη προθετικοῦ α

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ εἶναι διαδεδομένο σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹: *γρήγορα* > *ἀγλήγορα*, *κόλλα* > *ἀκόλλα*, *κολῶ* > *ἀκονῶ*, *ρημάζω* > *ἀρμάζω*, *λιπίζομαι* > *ἀλ'βίζομαι*, *φυλλάδα* > *ἀφ'λλάδα*, *λνποῦμαι* > *ἀλνποῦμαι*.

β) Ἀνάπτυξη ι

Ἀνάμεσα σὲ δυὸ τελικὰ σύμφωνα: *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι* > *ἀλέτρι*.

2. Ἀφαίρεση ἀρχικῶν φωνηέντων

α) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ α²: *Ἀναστάσιος* > *Ἀναστάσης* > *Ναστάης*, *Ἀναστασία* > *Ναστασιά*, *Ἀπόστολος* > *Πουστόλης*, *Ἀθανάσιος* > *Ἀθανάσης* > *Θανάης*, *ἀπόμεινα* > *πόμ'να*, *ἀναγκάζω* > *νιγάζω*, *ἀνακατώνω* > *νικατώνω*, *ἀνεβαίνω* > *νιβαίνω*, *ἀπόφι* > *πόφι*.

β) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ο³: *ὄνειρεύομαι* > *νειρεύομαι*.

γ) Ἀφαίρεση τοῦ ἀρχικοῦ ι⁴: *ἐποκάμσο* > *π'κάμ'σον*.

* Γιά τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ δὲν ἔχει γραφῇ τίποτα. Ἐτσι οἱ δυσκολίες ποὺ συνήντησα ἦταν πολλές. Ἡ μελέτη βασίζεται σὲ ἀτομικὴ συλλογὴ πού ἔκαμα στὴ δεκαετία 1950-1960, ὅταν ὑπηρετοῦσα στὸ Λαγκαδᾶ ὡς δάσκαλος.

Στὴ σύνταξη τῆς μελέτης, στὴν κατάταξη καὶ ἐρμηνεία τῶν φαινομένων μὲ βοήθησε πολλὴ ὁ καθηγητὴς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης κ. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ποὺ καὶ ἀπὸ δῶ τὸν εὐχαριστῶ θερμὰ.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, Γραμματικὴ τῶν βορείων ιδιωμάτων τῆς νέας ἑλληνικῆς γλώσσας, Ἐν Ἀθήναις 1927, σ. 20. Ν. Π. Ἀνδριώτης, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 19. Α. Γ. Τσοπανάκης, Τὸ Σιατιστινὸ ἰδίωμα, «Μακεδονικά», τ. Β' (1941-1952), σ. 266 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαΐδης, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Θάσου, Θεσσαλονίκη 1967, σ. 9.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33. Δ. Ε. Τομπαΐδης, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 33.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτης, ἔ.ἀ., σ. 34.

3. Μεταβολή ἀρχικῶν φωνηέντων

Ἡ μεταβολή τῶν ἀρχικῶν φωνηέντων εἶναι φαινόμενο σποραδικὸ σὲ ὅλη τὴν Ἑλλάδα¹.

α) Π ρ ὅ ς τ ὁ α: ἐκκλησία>ἄγλησά, ἐντροπή>ἄδρουπή, ἀδρέπουμι, ἐγγονή>ἄγονή, ἐξαδέλφη>ἄξαδέρφ, δστρακο>δστράκα>ἀστριχιά.

β) Π ρ ὅ ς τ ὁ ο (ου): ἐχθρός>ὄχτρος>οὐχτροός, ἔμψυ>ὄψιου>οὐψιάζου.

4. Κόφωση τῶν ἀτόνων *e* σὲ *i* καὶ *o* σὲ *u*

Ὁ γενικὸς αὐτὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ γιὰ τὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδά²:

α) Τ ὁ ἄ τ ο ν ο *e* τρέπεται σὲ *i*: παιδί>πιδί, θέλετε>θέλιτι, σέ>σί, κρέμεται>κρέμιτι, παίζετε>παίζιτι>παίζ'τι, ξαιξα>ξιξα, ζαλιζομαι>ζαλιζομι, ζαλιζεσαι>ζαλιζισι, ἐργάτης>ιργάτ'ς, ἐλάφι>ιλάφ'.

β) Τ ὁ ἄ τ ο ν ο *o* τρέπεται σὲ *ou*: βλέπω>γλέπον, ἄνθρωπος>ἄθροποντος, ὁ λόγος>οὐ λόγους, τὸ παιδί>τοὐ πιδί.

5. Ἀποβολή ἀτόνων *i* καὶ *ou*

Ὁ σχετικὸς νόμος τῶν βόρειων ιδιωμάτων ἰσχύει καὶ στὸ Λαγκαδιανὸ ἰδίωμα. Μόνο πού τὸ τελικὸ *i* προτοῦ φύγει οὐρανώνει τὰ προηγούμενα σύμφωνα, *z*, *γ*, *ζ*, *λ*, *ν*, *κ* ἔτσι μετὰ τὴν ἀποβολή του ἡ οὐρανικότητα μένει.

α) Ἀποβολή *i*³: δουσέκι>δουσέχ, βαρδάκι>bardáx, ξιλίκι>ξ'λίχ, οὐτζάκι>οὐτζάχ, φονρκάλι>φονρκάλ', ἄζάλη>ἄζάλ', καμίνι>καμίφ', ἀλατισμένη>ἀλατ'-σιμέν', φιλήσω>φ'λήσου, κόκκινω>κόκκ'νον, τινάζω>τ'νάζου.

β) Ἀποβολή *ou*: τσουνάλ>τσ'κάλ', δουλειά>δ'λειά, χονέρι>χ'νέφ', ὑποκάμισο>π'κάμ'σον, τραγουνδῶ>τραγ'δῶ, ἄκουσα>ἄκ'σα, κουβαλάω>g'βανῶ, κουβάς>g'βάς, γράφουν>γράφ'ν, παίζου>παίζ'ν.

6. Ἀποβολή νόθων *i* καὶ *u*

α) Ἀποβολή νόθου *i*⁴: ἐφημερίδα>ίφημειρίδα>ῥημειρίδα, θάρεσα>θάρι-σα>θάρ'σα.

1. Α. Γ. Τσοπανάκης, ἔ.ἀ., σ. 274. Π. Ἀραβαντινοῦ, Ἡπειρωτικὸν Γλωσσάριον, 1909, σ. 26. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 9.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 11. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 23. Τοῦ ἰδίου, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 10.

3. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 14. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Περὶ τῆς ἀποβολῆς τῶν νόθων *i* καὶ *u* ἐν τῇ νέᾳ Ἑλληνικῇ,

Ἐδῶ ἔχομε καὶ τὰ θηλυκὰ ὀνόματα σὲ -εα, ποὺ τὸ ε ἔγινε ι καὶ ἀποβλήθηκε, ὕστερα ἀπὸ συνίζηση¹: *καλογραῖα>καλονγριὰ>καλονγρά, ἀποκρέα>ἀπονκριά>ἀπονκρά, κοπρέα>κονπριὰ>κονπρά, μακρέα>μακριά>μακρά.*

β) Ἀποβολὴ νόθου υ²: *Ὀλυπία>Οὐλυβία>Λυβία, ὀλονγρινάει>οὐλονγιορνάει>ῶλονγιορνάει, ἄλωνόπετρα>ἄλωνόπιτρα>ἄλ'νόπιτρα.*

7. Ἀφομοίωση

Πρὸς τὸ α³: *πανηγύρι>παναῦρ', ἀνεμοζάλη>ἀναμονζάλ'.*

8. Ἀνάπτυξη

Τοῦ ου: Στὴν ἀρχὴ τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας *μον* ἀναπτύσσεται *ου*, ὅταν ἡ προηγούμενη λέξι λήγει σὲ σύμφωνο⁴: *ὁ πατέρας μου> οὐ πατέραζ μου> οὐ πατέραζ μ', οὐ πατέραζ 'ουμ, ὁ ἄντρας μου> οὐ ἄντραζ μου> οὐ ἄντραζ μ', οὐ ἄντραζ 'ουμ, ὁ γιός μου> οὐ γιόζ μου> οὐ γιόζ μ', οὐ γιόζ 'ουμ, ὁ λιμός μου> οὐ λιμόζ μου> οὐ λιμόζ μ', οὐ λιμόζ 'ουμ.*

9. Ἀλλες ἀλλοιώσεις φωνηέντων

Σποραδικὰ ἔχομε καὶ τὶς παρακάτω ἀλλοιώσεις φωνηέντων:

α>ε⁵: *χαντάκι>χιδέκ'.*

α>ι⁶: *ἀφαλός>νιφαλός, χαντάκι>χιδέκ'.*

α>ον⁷: *παξιμάδι>πονξιμάδ', παπάρα>πονπάρα.*

ε>ον: *τεμπέλης>τονβέλ', τεμπελχανάς>τονβιλχανάς, τεμπελιάζω>τονβιλιάζω.*

η>ον⁸: *ζήλεια>ζούλεια, τσαντήρι>τσαδούρ'.*

ο>ε⁹: *κατώφλι>κατέφλ'.*

«Ἀθηνᾶ», τ. 43 (1931), σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 15. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 11.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 171 κ.έ. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 16. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 12.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 32 καὶ 33. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 14.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.ἀ., σ. 21.

5. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 16.

6. Αὐτόθι.

7. Αὐτόθι.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 32. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 16.

9. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 32.

B'. ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΥΜΦΩΝΩΝ

1. 'Ανάπτυξη συμφώνων

'Ανάπτυξη ν: 'Από συνεκφορά με προηγούμενο τελικό ν¹: ἥλιος>νήλιους, ἴσκιος>νίσκιους, ἴσκιωμα>νίσκιωμα, ἰσκιώματα>νισκιώματα, ἔπνος>νέπινος, οὐρά>νουρά

2. 'Αλλοίωση συμφώνων

A. Σύμφωνα ἀπλᾶ πρὶν ἀπὸ φωνήεντα καὶ ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα

Τὰ συριστικά καθώς καὶ τὰ ξ καὶ ψ προφέρονται παχιά, ὅταν ἀκολουθοῦν ε καὶ ι²: σήμερα>σήμιρα, σί λέω>σί λέον, ἐσένα>ιδένα, ἡ μέση της>ἡ μέσητης, νὰ σὶ πῶ>νὰ σὶ πῶ, πατημασιά>πατ'μασά, Τάσιος>Τάσους, ξιβγάρι>ξιβγάρι, ξιβζέκης>ξιβζέκι, ξέρω>ξέρον, ἄξιος>ἄξιος, ξιφτίζω>ξιφτίζον, ψές>ψές, ψέμματα>ψέμματα, ἀνεψιά>ἀν'ψά.

β>γ: βογγάει>γουργάει.

β>φ: Τὸ ἤχηρὸ β τρέπεται σὲ ἄηχο φ πρὶν ἀπὸ τὸ κ³: ἀνέβηκα>νιέβ'κα>νιέφ'κα, κατέβηκα>κατέβ'κα>κατέφ'κα.

ζ>σ. Τὸ ἤχηρὸ ζ τρέπεται σὲ σ πρὶν ἀπὸ τὸ κ: γουρσουζικα>οῦρσουσ'κα.

γ>κ: γαριφαλιά>καρφαλιά, γαρίφαλα>καρφαλία.

γ>ν: φεύγω>φέννον.

γ>χ: λιγνός>λιχνός.

δ>θ: Στὶς κτητικὲς ἀντωνυμίες τὸ δ πρὶν ἀπὸ τὸ κ τρέπεται σὲ θ⁴: ιδικός>θ'κός, δική>θ'κή, δικὸ>θ'κό, ιδικὲς>θ'κίες.

θ>δ. Στὸ μόριο θά: θά>δά.

θ>τ: ἦρθαν>ἦσαν, ἦρθαμε>ἦσταμι.

κ>g: ἐκκλησία>ἀγγλιθά, ἀκίς>ἀγίδα, κονβᾶς>g'βᾶς, κονβαλῶ>g'βανῶ.

λ>ν: κονβαλῶ>g'βανῶ.

Τὸ ὑγρὸ λ καὶ τὸ ἔρρινο ν προφέρονται ὡς οὐρανικά πρὶν ἀπὸ τὸ ε σάν τὸ ἰταλικὸ gl καὶ σάν τὸ γαλλικὸ gn⁵: λέω>λέον, κλαίω>κλαίον, λές>λές, κανένας>κανένας, τρανές>τρανές, φωνές>φοννές, γυναικά>γ'νέκα, ἀνέβηκα>ν'έφ'κα.

1. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 44. Δ. Ε. Τομπαϊδέη, ἑ.ἀ., σ. 23.

2. Α. Α. Παπαδόπουλου, ἑ.ἀ., σ. 27. Ν. Π. 'Ανδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ἑ. Δ. Ε. Τομπαϊδέη, ἑ.ἀ., σ. 17.

3. Ν. Π. 'Ανδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 115.

4. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

5. Ν. Π. 'Ανδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 115.

φ>θ: ἐφημερίδα>φημιρίδα>θημιρίδα.

Β. Συμφωνικά συμπλέγματα

α) γγ καὶ γκ>g¹: ἀγγεῖο>ἀγειό, ἀναγκάζω>νιγάζω.

β) μπ>b²: μπόρα>βόρα, ἀμπέλι>ἀβέλ³.

γ) ντ>d³: δέντρο>δέδρον, ἄντρας>ἄδρας.

δ) βλ>λλ⁴: βλέπω>γλέπον, σουβλί>σουγλί, σουβλισμένα>σουγλισμένα, βλέφαρο>γλέφαρον>γλέφαρον.

ε) κτ>χτ. Τὸ σύμπλεγμα κτ ποὺ προήλθε ἀπὸ τὴν ἀποβολὴ ἐνδιαμέσου φωνήεντος τρέπεται σὲ χτ: κοιτάζω>κ'τάζον>χτάζον.

στ) σ ἤχηρὸ>ζ⁵. Τὸ σ ἐπηρεάζεται ἡχητικὰ ἀπὸ τὸ γειτονικὸ ἡχηρὸ: συμπτέθερος—συμπεθέρα>ζβέθιρους—ζβιθέρα.

3. Μετάθεση συμφώνων

Ἡ μετάθεση στὸ ἰδίωμα τοῦ Λαγκαδᾶ περιορίζεται μόνο στὸ σύμφωνο ρ⁶: κίτρωνος>κίτιρωνος, κιτρινάδα>κιτιρνάδα (ἱκτερος), περιόνι>πιριγιόν⁷, δρεπάνι>δριπάν⁸, στέργω>στρέγων.

4. Ἀνομοίωση συμφώνων

α) Ἀνομοιωτικὴ ἀλλοίωση

ρ—ρ>λ—ρ⁷: περιστέρια>πιλιστέρια, Γρηγόρης>Γληγόρ'ς, γρήγορα>ἀγλήγορα.

β) Ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ συμφώνου

Τὸ σ καὶ τὸ ζ στὶς καταλήξεις -σης καὶ -zeis ἀποβάλλονται ἀνομοιωτικά⁸: νὰ ζήσης>νὰ ξήης, νὰ ὀργώσης>νὰ γουργώης, νὰ ψεματίσης>νὰ ψιματίης, νὰ πονλήσης>νὰ πονλήης, φωνάζεις>φουνάεις, διαβάζεις>διαβάεις, σφάζεις>σφάεις.

γ) Ἀνομοιωτικὴ ἀποβολὴ συλλαβῆς⁹: συνεννοοῦμαι>σοννονοῦμι>σοννοῦμι, συνονόματος>σ'νόματος, κοιμούσανταν>κ'μούσαν, ἦσανταν>ῆσαν.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 115.

4. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἰδίωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 48.

5. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 20.

6. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 281 κ.έ. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 49. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 23 κ.έ.

7. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.ἀ., σ. 50.

8. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 116. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282.

9. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἔ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἔ.ἀ., σ. 25.

5. Ἀποβολή συμφώνων

α) Το υ γ

Στήν ἀρχή τῆς λέξης πρὶν ἀπὸ φωνῆεν¹: γουρσούζης> ὀρσούης, γουρσούξικα> οὐρσούσκα, γιλέκο> ἰλέκ', γυρεύω> ἰρεύνω.

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα²: Χριστοῦγεννα> Χριστοῦῖνα, ἀνώγι> ἀνώϊ, κατώγι> κατώϊ, μαγειρεύω> μαγειρεύνω, παηγύρι> παναγίρι> πα-
ναῦρ', πηγαίνω> πααίνω.

β) Το υ τ

Ὅταν μετὰ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἄτονου ι καὶ ου τὸ τ βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ σύμφωνα ἀποβάλλεται³: ζαλίστηκα> ζαλίστκα> ζαλίσκα, νηστικός> νηστ-
κός> νηστ'κός, ἀντρονπιάστηκα> ἀδρονπιάστκα> ἀδρονπιάσκα, μαζώχτηκα>
μαζώχτκα> μαζώχκα, δάχτυλο> δάχτ'λον> δάχ'λον, δαχτυλίδι> δαχτ'λίδ'> δαχ-
λίδ', πέφτον> πέφτν'> πέφν.

Τὸ τ ἀποβάλλεται καὶ σὲ ὀρισμένες πτώσεις τοῦ ἀρσενικοῦ καὶ οὐδέτε-
ρου τῆς δεκτικῆς ἀντωνυμίας αὐτός⁴: αὐτ'νοῦ> αὐ'νοῦ, αὐτ'νοὶ> αὐ'νοί, αὐτ'-
νοὺς> αὐ'νοὺς, αὐτ'ῶν> αὐ'ῶν.

γ) Το υ χ

Μέσα στη λέξη ἀνάμεσα σὲ φωνήεντα⁵: ἀστόχησα> στόήσα, ξαστό-
χησα> ξιστόήσα.

2. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ

Α'. ΟΝΟΜΑ

1. Τὸ ἄρθρο

Τὰ ἄρθρα εἶναι τρία: οὐ γιὰ τὸ ἀρσενικό, ἢ γιὰ τὸ θηλυκὸ καὶ τοῦ γιὰ τὸ οὐδέτερο γένος. Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ί»⁶, ποὺ βρίσκομε σὲ ἄλλα βόρεια νεοελληνικὰ ιδιώματα δὲν ὑπάρχει στὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τοῦ Λαγκαδά.

1. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 32. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε. Τοῦ ἰδίου, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 52. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 21.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἴδιωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145, κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκη, ἑ.ἀ., σ. 282. Δ. Ε. Τομπαῖδη, ἑ.ἀ., σ. 22.

4. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 75-76.

5. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 35. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ ἴδιωμα τοῦ Λιβισιοῦ τῆς Λυκίας, σ. 53.

6. Β. Δ. Φόρη, Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο ἰ στὰ βόρεια νεοελληνικὰ ιδιώματα, Κοζάνη

2. Ἡ κλίση τῶν ὀνομάτων

Οἱ πληθυντικοὶ τῶν ἀρσενικῶν ὀνομάτων σὲ -αῖοι παρουσιάζονται μὲ τὴ μορφὴ -οί, π.χ. οἱ κουμπαραῖοι—οἱ κουβαροί, οἱ νοικοκυραῖοι—οἱ νοικοκυροί, οἱ μισοκλιαραῖοι—οἱ μισοκλιοί, οἱ τσιαπλιακαῖοι—οἱ τσιαπλιοί.

Ἡ γενικὴ πτώση ἐκφράζεται περιληπτικὰ μὲ τὴν πρόθεση ἀπὸ καὶ αἰτιατικῇ¹, π.χ. τσακίσκι τοῦ χιρούλλ' ἀπ' τῇ στάμνα, ἀντὶ τῆς στάμνας, τοῦ σαμάρ' ἀπ' τοῦ γαδούρ', ἀντὶ τοῦ γαῖδουριοῦ, τοῦ νιρὸ ἀπ' τῇ βρογχῇ, ἀντὶ τῆς βρογχῆς, τὰ ρούχα ἀπ' τὰ πιδιά, ἀντὶ τῶν παιδιῶν.

3. Οὐσιαστικά

Ἀρσενικά

Σὲ -ὸς			Σὲ -ος		Σὲ -ος	
			Ἑνικὸς ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	ἀδιρφὸς	οὐ	κουβάρους	οὐ	ἀνθρουπους
Αἰτ.	τοὺν	ἀδιρφὸ	τοὺν	κουβάρου	τοὺν	ἀνθρουπου
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
Ὅν.	οἱ	ἀδιρφοὶ	οἱ	κουβαροὶ	οἱ	ἀνθρῶπ'
Αἰτ.	τ'ς	ἀδιρφοὶ	τ'ς	κουβαροὶ	τ'ς	ἀνθρῶπ'
Σὲ -ῆς			Σὲ -ῆς		Σὲ -ῆς	
			Ἑνικὸς ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	μαῖταπτσῆς	οὐ	βακάλ'ς	οὐ	νοικονκύρ'ς
Αἰτ.	τ'	μαῖταπτσῆ	τ'	βακάλ'	τ'	νοικονκύρ'
			Πληθυντικὸς ἀριθμὸς			
Ὅν.	οἱ	μαῖταπτσῆδης	οἱ	βακάλ'δης	οἱ	νοικονκυροὶ
Αἰτ.	τ'ς	μαῖταπτσῆδης	τ'ς	βακάλ'δης	τ'ς	νοικονκυροὶ
Σὲ -ᾶς			Σὲ -ᾶς			
			Ἑνικὸς ἀριθμὸς			
Ὅν.	οὐ	βασιλιάς	οὐ	βαχτσᾶς		
Αἰτ.	τοὺν	βασιλιά	τ'	βαχτσᾶ		

1956, Α. Ι. Θαβώρη, Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου *ι* τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», τ. 16 (1958-59), σ. 189 κ.ε. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 60. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἔ.α., σ. 50, Δ. Ε. Τομπαιδῆ, ἔ.α., σ. 28.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδιώμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε. Α. Γ. Τσοπανάκης, ἔ.α., σ. 298.

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βασιλιάδεις	οἱ	βαχτῆδεις
Αἰτ.	τ'ς	βασιλιάδεις	τ'ς	βαχτῆδεις

Θ η λ υ κ ᾶ

Σὲ -ᾶ

Σὲ -α

Σὲ -α

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	ἡ	χαρὰ	ἡ	γιοῦφτσα	ἡ	πέρδικα
Αἰτ.	τ'	χαρὰ	τ'	γιοῦφτσα	δ'	πέρδικα

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	χαρῆς	οἱ	γιοῦφτσις	οἱ	πέρδικις
Αἰτ.	τ'ς	χαρῆς	τ'ς	γιοῦφτσις	τ'ς	πέρδικις

Σὲ -ῆ

Σὲ -η

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	ἡ	βρουχῆ	ἡ	ράχ'
Αἰτ.	τ'	βρουχῆ	δ'	ράχ'

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	οἱ	βρουχῆς	οἱ	ράχις
Αἰτ.	τ'ς	βρουχῆς	τ'ς	ράχις

Ο ὕ δ έ τ ε ρ α

Σὲ -ι

Σὲ -ι

Σὲ -ὀ

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸν	πιδί	τὸν	τραπέζ'	τὸν	αὐγὸ
Αἰτ.	τὸν	πιδί	τὸν	τραπέζ'	τὸν	αὐγὸ

Πληθυντικός ἀριθμός

Ὅν.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὐγὰ
Αἰτ.	τὰ	πιδιά	τὰ	τραπέζια	τ'	αὐγὰ

Σὲ -ο

Σὲ -ο

Ἑνικός ἀριθμός

Ὅν.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον
Αἰτ.	τὸν	μήλον	τὸν	ἄλονγον

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

Ὅν.	τὰ μῆλα	τ' ἄλωνα
Αἰτ.	τὰ μῆλα	τ' ἄλωνα

4. Ἐπίθετα

Τὰ ἐπίθετα κλίνονται ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα στὴν κατάληξη οὐσιαστικά.

Οἱ καταλήξεις στὰ τρία γένη τῶν ἐπιθέτων:

Σὲ -ός: οὐ καλός, ἢ καλή, τοῦ καλό· οὐ παχίος, ἢ παχιά, τοῦ παχιοῦ.

Σὲ -ος: οὐ ἀσμένιος, ἢ ἀσμένια, τοῦ ἀσμένιου· οὐ φρόνιμος, ἢ φρόνιμη, τοῦ φρόνιμου.

5. Ἀριθμητικά

ἕνας	μνιά	ἕνα
ἕναν	μνιά	ἕνα
δγιο,		
τρεις		τρία
τέσσιρ'ς		τέσσιρα,
πέδι, ἕξ, ἰφτά, οὐχτώ, ἰνιά, δέκα.		

Ἐκτός ἀπὸ τὸ ἕνας ποὺ σχηματίζει αἰτιατική ἕναν, ὅλα τὰ ἄλλα ἀριθμητικά εἶναι ἄκλιτα¹, π.χ. ἕνα χρονονῶ, τρία χρονονῶ, τέσσιρα χρονονῶ.

6. Ἀντωνυμίες

α) Π ρ ο σ ω π ι κ ῆ ς

α' πρόσωπο β' πρόσωπο

Ἐνικὸς ἀριθμὸς

ἐγώ	σύ
μ', ἐμ' ἢ (οὐμ)	σ', ἰσ'
ἐμένα, μένα	σιένα

Πληθυντικὸς ἀριθμὸς

ἐμεῖς	ἰσεῖς
—	—
μαῶς	σαῶς

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.ε.

β) Κτητικὲς

θ'κόζ σὸμ'	θ'κή μ'	θ'κό μ'
θ'κόζ σ'	θ'κή σ'	θ'κό σ'
θ'κόζ τ', τ'ς	θ'κή τ', τ'ς	θ'κό τ', τ'ς
θ'κοί (-ές, -ά) μας	θ'κοί σας	θ'κοί τ'ς

γ) Δειχτικὲς

αὐτός	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοῦ	αὐτ'νής	αὐ'νοῦ
αὐτόν	αὐτ'νή	αὐτό
αὐ'νοί	αὐτ'νές	αὐτά
αὐτ'ῶν	αὐτ'ῶν	αὐ'ῶν
αὐ'νοὺς	αὐτ'νές	αὐτά
'κείνους	'κείν'	'κείνου
'κ'νοῦ	'κ'νής	'κ'νοῦ
'κείνουιν	'κείν'	'κείνου
'κ'νοί	'κείνις	'κεῖνα
'κ'ῶν	'κ'ῶν	'κ'ῶν
'κ'νοὺς	'κείνις	'κεῖνα
τέτοιους	τέτοια	τέτοιον
—	τέτοιας	—
τέτοιον	τέτοια	τέτοιον
τέτχ'	τέτχις	τέτοια

δ) Ἑρωτηματικὲς

Τ'νούς. Ἡ γενικὴ τοῦ ἄρσενικοῦ τῆς ἀντωνυμίας *τίς; τίνος; τίνους; τ'νούς.*

Τ'νής. Ἡ γενικὴ τοῦ θηλυκοῦ.

Πόταπους—πόταπη—πόταπον. Μὲ τὴ σημασίαν τοῦ ποῖός τις, ὁποῖός τις.

Πχιὸς—πχιὰ—πχιό.

ε) Ἀόριστες

Κανένας καμνιά, ὄλγοι. Ἡ κατάληξη τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ στὴν ἀντωνυμία *ὄλοι*¹.

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113 κ.ε..

στ) Ἀναφορικῆς

“Οσοι. Ἡ κατάληξις τοῦ *ἐκεῖνοι* μεταδόθηκε ἀναλογικὰ καὶ στὴν ἀντωνυμία *ὅσοι*¹.

Β'. ΡΗΜΑ

1. Αὔξηση

Ὑπάρχει ἡ συλλαβική, ἡ τονούμενη. Καὶ εἶναι ὅπως στὴν κοινὴ μὲ τὸ *ε* (*ἔπιζα, ἔγραφα, ἔκουφα*) ἢ κατ' ἀναλογία τῆς χρονικῆς μὲ τὸ *η* (*ἦπινα, ἦφιρα, ἦλιγα*).

Ἡ χρονικὴ αὔξηση εἶναι σπάνια καὶ βρίσκεται σὲ ρήματα ποὺ εἶναι κοινὰ (*ἦρταν, ἦρχονταν*)².

2. Ἡ κλίση τοῦ ρήματος

Τὸ α' πληθυντικὸ πρόσωπο τοῦ ἐνεργητικοῦ παρατατικοῦ καὶ ἀορίστου, καθὼς καὶ τὸ α' πληθυντικὸ τοῦ παθητικοῦ ἐνεστώτα, παρατατικοῦ καὶ μέλλοντα τονίζεται στὴν ἀντιπροπαρὰληγουσα, χωρὶς νὰ ἀναπτύσσεται δευτέρος τόνος: *ἐπιξάμι, ἐπιξάμι, ζαλίζονμιστι, ζαλίζονμασταν, ἔκλονθαμι, ἔδονθαμι, ἄπλονθαμι, χαίρονμιστι, γράφονμιστι*.

Ὁ μέλλοντας τοῦ ρήματος *πηγαίνω* εἶναι πάντοτε διαρκῆς: Τὴν Τρίτ' θὰ *παλίνον* στοὺ *παζάρ'* ἀντὶ θὰ *πάου*.

3. Ρήματα

α) Βοηθητικὰ

Ἐνεστώτας		Παρατατικὸς	
<i>ἔχου</i>	<i>εἶμι</i>	<i>εἶχα</i>	<i>ἦμαν</i>
<i>ἔ'εις</i>	<i>εἶδι</i>	<i>εἶχis</i>	<i>ἦσαν</i>
<i>ἔχ'</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἶχι</i>	<i>ἦταν</i>
<i>ἔχουμι</i>	<i>εἵμαδτι</i>	<i>εἵχαμι</i>	<i>ἤμασταν</i>
<i>ἔχιτι</i>	<i>εἶδτι</i>	<i>εἵχιτι</i>	<i>ἦσ'ταν</i>
<i>ἔχουν</i>	<i>εἶνι</i>	<i>εἵχαν</i>	<i>ἦταν</i>

β) Βαρυτόνα

Ἐνεργητικὴ φωνή

Ὅριστική

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
<i>παίζου</i>	<i>ἐπιζα</i>	<i>θὰ παίζου</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἑ.ἀ., σ. 113 κ.ε.

2. Α. Α. Παπαδοπούλου, ἑ.ἀ., σ. 87. Α. Γ. Τσοπάνακη, ἑ.ἀ., σ. 288, Δ. Ε. Τομπαΐδη, ἑ.ἀ., σ. 33.

παί'ειζ	ἐπιξίς	θὰ παί'ειζ
παίζ'	ἐπιξι	θὰ παίξ'
παίζουμι	ἐπιξαμι	θὰ παίζουμι
παίξ'τι	ἐπιξ'τι	θὰ παίξ'τι
παίξ'ν	ἐπιξαν	θὰ παίξ'ν

Μέλλοντας συνοπτικὸς Ἀόριστος

θὰ παίξου	ἐπιξα
θὰ παίξ'ς	ἐπιξίς
θὰ παίξ'	ἐπιξι
θὰ παίξουμι	ἐπιξαμι
θὰ παίξ'τι	ἐπιξ'τι
θὰ παίξ'ν	ἐπιξαν

Προστακτικὴ

Μετοχή

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	Γιὰ ὅλους τοὺς χρόνους καὶ τὰ πρόσωπα:
παίζ'	παίξι	παίζονδας
ἄς παίξ'	ἄς παίξ'	
παίξ'τι	παίξ'τι	
ἄς παίξ'ν	ἄς παίξ'ν	

Μέση Παθητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλλοντας ἐξακολουθητικὸς
ζαλίζουμι	ζαλίζουμαν	θὰ ζαλίζουμι
ζαλίξισι	ζαλίζουσας	θὰ ζαλίξισι
ζαλίξιτι	ζαλίζονδαν	θὰ ζαλίξιτι
ζαλίζουμισι	ζαλίζονμασταν	θὰ ζαλίζουμισι
ζαλίξιστι	ζαλίζονσταν	θὰ ζαλίξιστι
ζαλίζονδι	ζαλίζονδαν	θὰ ζαλίζονδι

Μέλλοντας συνοπτικὸς Ἀόριστος

θὰ ζαλιστῶ	ζαλίσ'κα
θὰ ζαλιστεῖς	ζαλίσ'κας
θὰ ζαλιστεῖ	ζαλίσ'κει
θὰ ζαλιστοῦμι	ζαλίσ'καμι
θὰ ζαλιστῇτι	ζαλίσ'κατι
θὰ ζαλιστοῦν	ζαλίσ'καν

Προστακτικὴ		Μετοχὴ
Ἐνεστώτας	Ἀόριστος	ζαλ'σμένους ζαλ'σμέν', ζαλ'σμένον
ᾶς ζαλίζιτι	ᾶς ζαλιστεῖ	
ζαλίζιστι	ζαλιστήτι	
ᾶς ζαλίζονδι	ᾶς ζαλιστοῦν	

γ) Περισπώμενα

Παθητικὴ φωνή

Ὀριστικὴ

Ἐνεστώτας	Παρατατικὸς	Μέλ. ἐξακολ.	Μέλ. συνοπ.	Ἀόριστος
θ'μοῦμι	θ'μοῦμαν	θὰ θ'μοῦμι	θὰ θ'μῆθῶ	θ'μῆθ'κα
θ'μᾶσι	θ'μοῦσαν	θὰ θ'μᾶσι	θὰ θ'μῆθεις	θ'μῆθ'κισ
θ'μᾶτι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μᾶτι	θὰ θ'μῆθει	θ'μῆθ'κι
θ'μούμιστι	θ'μούμασταν	θὰ θ'μούμιστι	θὰ θ'μῆθοῦμι	θ'μ'θήκαμι
θ'μᾶστι	θ'μούσασταν	θὰ θ'μᾶστι	θὰ θ'μῆθητι	θ'μ'θήκιτι
θ'μοῦδι	θ'μοῦδαν	θὰ θ'μοῦδι	θὰ θ'μῆθοῦν	θ'μ'θήκαν

Προστακτικὴ

Ἐνεστώτας	Ἀόριστος
θ'μᾶσι	θ'μῆθ'κι
ᾶς θ'μᾶτι	ᾶς θ'μῆθει
θ'μᾶστι	θ'μῆθητι
ᾶς θ'μοῦδι	ᾶς θ'μῆθοῦν

4. Ἀκλιτα

α) Προθέσεις

ὁί, γιά, ὡς, μί, χῶρ'ς, δίχους, ἴδαμι, παρά, ἰξόν.

β) Ἐπιρρήματα

Χρονικά: ἀγλήγουρα, σήμερα, τώρα, πόνῃ, ἱπρονχτές, πέροθ', ἔστιρα, ταχιά, ν'ἄλλ', κόμ' τ'ν' ἄλλ', ἀρχόντιρα, ἰχτές, μάνι-μάνι.

Τοπικά: θαπέρα, θακεῖ, μακρά, ἀπάν', θαδῶ, θακάτ', θαπάν', τρονούρ, καροσί, δονναμάς.

Τροπικά: ἔτο' κι ἔτο, ὁμουρφα, καλά, ἀλλιῶς, μάξους, ταμάμ, ποργάλια.

Ποσοτικά: κάβουσον, καθόσιτσκον, πολὺ, λίγουν, ἴτς, βάριμ.

Βεβαιωτικά: χαλίσκα (ἀληθινά), μούτλακ (σίγουρα, δίχως ἄλλο).

γ) Σύνδεσμοι

κί, νά, γιατί, δάματι, γάλιπα (ǽρα), γιά νά, ǽτξba (ǽραγε).

δ) Ἐπιφωνήματα

Κλητικά: *μονρή, βρέ, έρ.*

Θαυμαστικά: *ǽ!*

Λυπητερά: *ǽμάν! οῖba.*

Εὐχή: *κέσκι.*

5. Παραγωγή

Παράγωγα οὐσιαστικά

1. Διάφορα

α) -ινός, -ιώτ'ς.

Πατριδωνυμικά: *Σωχός*¹ — *Σουχινός* — *Σουχ'νός*, *Βισόκα*² — *Βισουνινός* — *Βισονκ'νός*, *Ντρνμίγκλαβα*³ — *Ντρνμιγκλαβινός* — *Δομιγκλαβ'νός*, *Μπάλτζια*⁴ — *Βαλτζινός*, *Καβαλάρι*⁵ — *Καβαλαρινός* — *Καβαλαρ'νός*, *Αἰβάτ*⁶ — *Αἰβατ'νός*, *Αρακλή*⁷ — *Αρακληνός*, *Λαῖνός*⁸ — *Λαῖνιώτ'ς*, *Χρυσανγή*⁹ — *Χρυσανγιώτ'ς*.

β) -σύνη: *γερός* — *γερουνσέν'*, *καλός* — *καλονσέν'*.

2. Ὑποκοριστικά

Ἡ ἐπικρατέστερη ὑποκοριστική κατάληξη εἶναι -οῦδ' καὶ -οῦδα¹⁰.

α) -οῦδ': Ἀπὸ οὐσιαστικά: *οῦδάς* — *οῦδούδ'*, *βαρδάκι* — *βαρδακούδ'*, *χ'λιάρι* — *χ'λιαρούδ'*, *πηρούνι* — *πηρουνούδ'*, *τσ'άλι* — *τσ'καλούδ'*, *τσιρόνι* — *τσιρουνούδ'*, *γουντζιάρι* — *γουντζιαρούδ'*, *γριβάδι* — *γριβαδούδ'*, *πιρκί* — *πιρκούδ'*, *πιδί* — *πιδούδ'*, *σπίτι* — *σπιτούδ'*.

β) -οῦδα: *λάτκα* — *λατκούδι*, *σφύρα* — *σφυρικούδα*, *ψυχή* — *ψυχούδα*,

1. Σωχός, κωμόπολη τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

2. Βισόκα, τώρα Ὅσσα, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

3. Ντρνμίγκλαβα, τώρα Δρυμός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

4. Μπάλτζια, τώρα Μελισσοχώρι, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

5. Καβαλάρι, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

6. Αἰβάτ, τώρα Λιγίτη, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

7. Αρακλή, τώρα Ἡράκλειο, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

8. Λαῖνός, χωριὸ τοῦ νομοῦ Θεσσαλονίκης.

9. Χρυσανγή, χωριὸ κοντὰ στὸ Λαγκαδᾶ.

10. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

βάρα — *βαρούδα*, *βουτά* — *βουτουδά*, *δριθα* — *οὔριθιούδα*, *κώχη* — *κον-
χούδα*, *Φανή* — *Φανούδα*.

γ) *-ίτσα*: *Καλλιόπη* — *Καλλιονπίτσα*, *Ἀγλαΐα* — *Ἀγλαΐτσα*, *Μαρία* — *Μαρίτσα*, *Ἑλένη* — *Λινίτσα*, *Εὐαγγελία* — *Βαγγιλίτσα*.

Παράγωγα ἐπίθετα

-ιάρ'ς: *μαράζι* — *μαραζιάρ'ς*, *σπλήνα* — *σπληνιάρ'ς*, *μεθύσι* — *μιθον-
κλιάρ'ς*, *σάλιο* — *σαλιάρ'ς*.

-ικός: *γνώμη* — *γνουμ'κός*, *γνώση* — *γνουσ'κός*, *νηστεία* — *νησ'κός*, *πά-
στρα* — *παστρικός*, *πνέμα* — *πνυματ'κός*.

Παράγωγα ρήματα

Ἀπὸ οὐσιαστικῶν

α) σὲ *-ιάζον*: *βαβάξ'* — *βαβακιάζον*.

β) σὲ *-ίζον*: *ἀράδα* — *ἀραδίζον*, *βίγλα* — *βιγλίζον*.

6. Σύνθεση

Προσδιοριστικὰ σύνθετα

α) Οὐσιαστικὰ μὲ πρῶτο συνθετικὸ οὐσιαστικόν: *πράσα* — *πίτα* > *πρασοπίτα*, *πράσα* — *κεφτέδες* > *πρασονκεφτέδες*, *κολοκύθια* — *πίτα* > *κον-
λονκ'θόπιτα*, *άλωνι* — *πέτρα* > *ἀλγνόπιτρα*, *τσιρόνια* — *πίτα* > *τσιροννόπιτα*, *μάτι* — *φύλλο* > *ματόφυλλον*, *ὄνεμος* — *ζάλη* > *ἀναμονζάλη*, *κλαδί* — *κοπή* > *κλα-
δονκόπος*, *τσαλι* — *κοπή* > *τσαλονκόπος*.

β) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίθετο: *μαυρουμάτσα* (μαυρομάτα), *ἀγριον-
χτάζον*, *Χριστούϊννα*, *προουτούϊννα*, *πολυχρονονμένους*, *χρυσονκέντητους*, *ῥλονγιουρνάον* (δλο γυρνάω).

γ) Μὲ πρῶτο συνθετικὸ ἐπίρρημα: *θαπάν'*, *θακάτ'*, *θαδῶ*, *θακεῖ*, *θαπέρα*.

Μὲ πρῶτο συνθετικὸ πρόθεσις:

σύν: *σ'νόματος* (συν-ονόματος), *συνδένουμι* (συνδέομαι, μνηστεύομαι), *συν-
διμένους*.

πρό: *προσανάμα*, *προπλαβαίνον*, *προνφαίνον*, *προσκαλῶ*, *προσκάμνον*.
ξί: *ξικόπι'κα* (ξέκοψα), *ξικατάζον* (κρώνω πολύ), *ξικονπρίσκα* (ξεπρίστηκα),
ξικατόθ'κα (καταστράφηκα τέλεια), *ξαγόρασμα* δὲν ἔχει (δὲν ἀγοράζεται),
ξιμαδαλώνον (βγάζω τὸ μάνταλο), *ξιγυρνῶ* (ξανανιώνω), *ξέχουρα* (χωριστά),
ξιστόησα (ξέχασα), *ξικονσταίνον* (ξεκουράζομαι).

ἀνά: *ἀνήμιρα*, *ἀνάβραδα*, *ἀνασκονθώ'κα*, *ἀνήμιρον*,

κατά: *κατασκονθίζον*, *κατασπαράζον*, *κατακόπι'κα*, *καταστράφ'κα*, *κατα-
χέσκα*, *κατατρυπή'κα*, *καταπλακώ'κα*.

παρά: *παραμανρομάτσα* (παραμανρομάτα), *παραδέρον*, *παραχώνον*, *παρ-
παίρον*, *παρακάμνον*, *παρπαρότ'*.
περί: *περιπλεγμέν'*.

3. ΣΥΝΤΑΞΗ

Οί συντακτικῆς ιδιορρυθμίες τοῦ ιδιώματος τοῦ Λαγκαδά εἶναι πολὺ λί-
γες. Σημειῶνω τὶς κυριώτερες.

1. Χρησιμοποιεῖ τὸ θηλυκὸ τύπο τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας, ἀντὶ τοῦ
ἀρσενικοῦ στὴ γενική¹: *π.χ. τὸν εἶδα κι τ'ς τοῦπα, τὸν βρῆκα κι τ'ς τῶ-
δουσα*.

2. Στὴ θέση τῆς ἀρχαίας δοτικῆς γιὰ τὴν ἔκφραση τοῦ ἔμμεσου ἀντικει-
μένου ἐπικράτησε ἡ αἰτιατική²: *τὸν ψιμάτ'σα, τὸν εἶπα, μὲ δίν'ς*.

3. Τὰ ρήματα ποὺ στὴν κοινὴ νεολληνικὴ συντάσσονται μὲ τὴ γενική
τῆς προσωπικῆς ἀντωνυμίας ἐδῶ συντάσσονται μὲ τὴν αἰτιατική³: *ὁὶ λῆου*
(ἀντὶ σοῦ λέγω), *ὁὶ δίνου* (ἀντὶ σοῦ δίνω), *ὁὶ κάνου* (ἀντὶ σοῦ κάνω), *ὁὶ εἶπα*
(ἀντὶ σοῦ εἶπα), *ὁὶ οὐμιλῶ* (ἀντὶ σοῦ ὁμιλῶ).

4. ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A	
<i>ἀ γ έ λ'</i> ἡ, ἀγέλη, ἀρχ. ἀγέλη· <i>σ'ύρ'</i> τοὺ <i>μαλάξ'</i> σ'ν ἀγέλ'.	<i>ἀ γ ρ ι δ ἂ</i> ἡ, τὸ δοκάρι, πάτερο τῆς στέγης· δᾶ <i>ὁὶ κοιμάσον ἀπ' ν'</i> <i>ἀγριδά</i> .
<i>ἀ γ ι ἂ ρ'</i> τοῦ, ἔλεγχος μὲ ἀντιπαρα- βολή· τουρκ. <i>ayar</i> .	<i>ἀ γ λ ή γ ο υ ρ α</i> , ἐπίρρ., γρήγορα.
<i>ἀ γ ε ι ὀ</i> τοῦ, ἀρχ. ἀγγεῖον· <i>φέρε μι</i> <i>τ' ἀγειό</i> .	<i>ἀ γ ρ α</i> , ἄγουρα· <i>ἀγρα εἶνι</i> τὰ στα- φύλια <i>σας</i> .
<i>ἀ γ ί δ α</i> ἡ, ἀρχ. ἀκίς· <i>μὲ βῆκι μιὰ ἀ-</i> <i>γίδα</i> στοὺ <i>δάχ'λον</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ἂ δ α</i> ἡ, εἶδος χόρτου.
<i>ἀ γ λ η σ ι ἂ</i> ἡ, ἐκκλησία· <i>πάει σ'ν</i> <i>ἀγλησιά</i> .	<i>ἀ γ ρ ι δ α</i> ἡ, τὸ ἄγουρο σταφύλι.
<i>ἀ γ ο υ ν ή</i> ἡ, ἐγγονή· δᾶ <i>πααίνου</i> σ'ν <i>ἀγονή μ'</i> .	<i>ἀ γ ρ ι ο υ χ τ ἂ ζ ο υ</i> , ἀγριοκοιτάζω.
	<i>ἀ γ ρ ο ι κ ῶ</i> , τοὺν ἀγροίκησησα.
	<i>ἀ γ ῥ ρ ι φ τ ο υ ς</i> , ἀγύρευτος· <i>στοὺν</i> <i>ἀγῥυφτον νά πᾶς</i> .
	<i>ἀ γ ῥ ῥ' σ τ ο υ ς</i> , ἀγύριστος· <i>ἀγῥῥ'-</i>

1. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδο-
νικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145 κ.έ.

2. Ν. Π. Ἀνδριώτη, ἔ.α., σ. 145.

3. Ν. Π. Ἀνδριώτη, Τὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμε-
ρολόγιον», 1955, σ. 113 κ.έ.

στον κιφάλ' ἔχ'.

ἀ γ ῶ ι τό, κόμιστρον, ἀρχ. ἀγώγιον·
τ' ἀγῶϊ ξυπνάει τὸν ἀγουγιάντ'
(παροιμ.).

ἀ δ ε ι ἄ ζ ο υ, 1) κενώνω, 2) εὐκαι-
ρῶν δὲν ἄδειασα νὰ ἔρτον.

ἀ δ ρ ὅ ς, τραχύς, ἀρχ. ἄδρός· ἀδρὼν
εἶνι τοῦ μαλλί.

ἀ ζ ἄ λ' ἡ, ἀνθρακιά· νὰ πάρων λίγ'
ἀζαλούδα ἀπ' τὸν οὐτζάκι σ'·
ἄ ξ ι φ τ ο υ ς, ἄζεγκτος· ἄξιφτον εἶνι
τοῦ τάϊ.

ἀ κ ὀ λ λ α ἡ, φύλλο χαρτιοῦ, ἰταλ.
colla· πάρι μι μιὰ ἀκόλλα, bρὲ
πιδί μ'.

ἀ κ ο ν λ ν ῶ, κολλῶ, ἀρχ. κολλῶ.

ἀ λ α φ ρ α ἴ ν ο υ, ἐλαφρύνω· ξαλά-
φρουσῖ οὐ ἄφρουστος.

ἀ λ ἔ τ ι ρ τοῦ, ἄλἔτρι.

ἀ λ λ ι ῶ ς, ἐπίρρ., 1) με ἄλλον τρόπο,
2) εἰ δὲ μή· πὲ ἔτς, ἀλλιωὺς πᾶς
χαμένους.

ἀ λ λ ι ῶ τ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπὸ τὸ ἐπίρρ.
ἀλλέως.

ἀ λ λ ο ἰ θ ο ν ρ ο υ ς οὐ, ἀλλοιθωρος.

ἀ λ' β ἰ ζ ο υ μ ι, μοῦ ἄρέσει πολὺ·
ἀλ'βίστηκε τὰ νιάτα του καὶ τῇ
παλικάριά του.

ἀ λ' ν ὀ π ι τ ρ α ἡ, κυλινδρική πέτρα
ποῦ ἀλώνιζαν τῇ σίκαλῃ καὶ
τὰ κουκιά.

ἀ λ υ π ο ὦ μ ι, λυποῦμαι.

ἄ λ υ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄ-λυτος· ἄλυ-
τον τοῦ ἔχον τοῦ τάϊ.

ἀ μ ἄ ν!, ἐπιφών., τουρκ. aman· ἔλεος
γιά ὄνομα τοῦ θεοῦ.

ἀ μ α ν ἔ τ τοῦ, ἐνέχυρο· τουρκ. e-
manet.

ἀ μ α ν ἔ ς οὐ, τραγοῦδι.

ἀ μ ἰ ἰ λ' τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀμίλητος.

ἀ β ἄ ρ α ἡ, μοχλὸς πόρτας, ἰταλ.
barra.

ἀ β ἄ ρ' τοῦ, χῶρος ποῦ ἀποθηκεύον-
ται τὰ δημητριακά.

ἀ β ἔ λ' τοῦ, ἀμπέλι, ἀρχ. ἀμπέλιον.

ἀ β ο ν δ ῶ, ἐμποδίζω· ἀβονδήθ'κι
κι ἐπιθί.

ἀ ν ἄ θ ι μ α τοῦ, ἀνάθεμα· στ' ἀνά-
θιμα νὰ πᾶς.

ἀ ν α κ α τ ο ν σ ι ἂ ἡ, ἀνωμαλία, τα-
ραχή· τί ἀνακατονσιὲς ἔχῃτε;

ἀ ν α μ ο ν ζ ἄ λ' ἡ, ἀνεμοζάλη.

ἀ ν ἄ π ο ν δ ο ν ς, ἐπίθ., ἰδιότροπος·
ἀναπόδιασι τοῦ πιδί.

ἀ ν ἔ μ' ἡ, ἀνέμη ποῦ μαζεῦει τὸ νῆ-
μα.

ἀ ν ἡ μ ι ρ ο υ ς, ἐπίθ., ἀνήμερος, ἀρχ.
ἀν-ήμερος, ἄγριος· θηρῖον ἀνήμε-
ρον εἶνι.

ἀ δ ἔ τ' τοῦ, ἔθιμο· τουρκ. adet· τῶ-
χονμι ἀδέτ'.

ἀ δ ρ ἔ π ο υ μ ι, ἐντρέπομαι, ἀρχ.
ἐν-τρέπομαι.

ἀ δ ρ ο ν π ἡ ἡ, ἐντροπή, ἀρχ. ἐν-
τροπή.

— Κι ἂν σοῦ φίλῃσι βρὲ κόρη μ'
τί κατάλαβες;

— Δὲν κατάλαβα μούρ' μάννα μ',
ἀδρονπιάσ'κα.

ἀ ν' ῶ ὅ ς οὐ, ἀνιψίος, ἀρχ. ἀνεψίος.

ἀ ν ῶ ἱ τοῦ, ἀνώγι, ὁ ἡμιπαιθριος
ὑπόστυλος χῶρος τοῦ ὀρόφου·
ἀνέβασι γαρέκλα στ' ἀνώϊ.

ἀ ξ ἄ δ ε ρ φ ο ς οὐ, ἐξάδελφος, ἀρχ.
ἐξ-άδελφος.

ἄ ξ ο υ ς, ἐπίθ., ἀρχ. ἄξιος.

ἀ ὀ ὅ τ ῶ' τοῦ, καρότο.

ἀ π α ρ ἄ λ λ α χ τ ο υ ς, ἐπίθ., ἀπα-
ράλλαχτος.

ἀ π ο ν κ ρ ἂ ἡ, ἀποκριά· 'πόψι εἶν'

ἀπονκρές.
 ἀποολιάννα ἢ, τὸ χέρσο χωράφι.
 τίς β'νιές καὶ τίς κονπρές τίς
 ρίχνουμι ὅξον στίς ἀπουλιάνις.
 ἀποολνῶ, ἀπολύω· ἀπουλνῶ τὴν
 ἀγιλάδα.
 ἀποορρὶχνου, ἀπορρίχνω, ἀρχ.
 ἀπο-ρρίπτω· τ' ἀπόρρ'ξι ἢ Pίν-
 κον τοῦ πιδί.
 ἀποοστουμώνον, ἀποστομώνων.
 ἀποοχτιῶ, ἀποχτιῶ· ν' ἀποχτιήης
 κείνον ποὺ ἀπονοθ'μύηης.
 ἀράδα ἢ, σειρά· πιάσων στὴν
 ἀράδα.
 ἀραδιάζου, ἀραδιάζω, βάζω στὴ
 σειρά· ἀραδιάζων τὰ ψονμιά.
 ἀραδίζου, περνῶ συχνά ἢ συνε-
 χῶς ἀπὸ ἓνα μέρος· τί ἀραδίζ'
 αὐτός;
 ἀραθυμῶ, ἐπιθυμῶ· κιὸ ἔχων
 νὰ δ' δυνῶ κι δ' ἀραθύμ'σα.
 ἀράπ', λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ μαῦρο
 χρῶμα.
 'Αράπ'ς οὐ, 'Αράπης.
 ἀράπ' d ο ν β α ρ ί, ἀράπικος τοῖ-
 χος, λάσπη μὲ ἄχυρο ρίχγεται
 σὲ καλούπια μὲ διαστάσεις 2×1,
 50 μ.
 'Αρβανίτ'ς οὐ, 'Αρβανίτης.
 ἀργαλειός οὐ, ἀργαλειός.
 ἀργαβανιά ἢ, πασχαλιά· δῶσι
 μι μιὰ φούντα ἀργαβανιά.
 ἀρέξου, ἀρέσω· δὲν μι ἀρέσ' αὐ-
 τός.
 ἀρμάζου, ρημάζω· ν' ἀρμάξων
 βουλάκι μ' (κατάρα).
 'Αρμένους οὐ, 'Αρμένιος.
 ἀρμύρα ἢ, σαλαμούρα, ἀρχ. ἄλμη·
 δῶσι μι μιὰ λιπαριά ν' ἀρμυρίσ-
 του.

ἀρωχτ'σα, ἀρρώστησα· βου-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχτ'δι κανιένας.
 ἀρταίνον, ἀρτύνω, ἀρχ. ἀρτύω·
 δὲν ἀρταίνουμι σήμυρα.
 ἀρχύτιρα, ἐπίρρ., πρωτότερα, ἐ-
 νωρίτερα· ἀρχότιρα ἤρθι ἢ Λιέν-
 κον.
 ἀστάρ' τοῦ, ἐσώντυμα, φόδρα·
 σ' τ'ς σκονορτέλλα μ' ἔβαλα
 ἀστάρ'.
 ἀστουχῶ, ξεχνῶ· δίπ ἀστώ'ησα
 τί μι εἶπι.
 ἀστριχιά ἢ, ὑδρορρόη τῆς στέ-
 γης· συνλῆνις κρέμονδι σ'ν ἀστρι-
 χιά. Λέγεται γιὰ τοὺς πάγους
 ποὺ κρέμονται τὸ χειμῶνα.
 ἀτίμ' το υ ς, ἐπίθ., ἀτίμητος.
 ἄτξβα, σύνδ., ἄραγε.
 αὐτ'νοί, ἀντων., αὐτοί· νά, αὐτ'νοὶ
 εἶνι χονροί.
 ἀφανίζου, ἀφανίζω· ἄφανους ἔγνι.
 ἀφ'κράζουμι, ἀφουκράζομαι,
 ἀρχ. ἐπ-ἀκροῶμαι· τί ἀφ'κρίέθι
 μουρ';
 ἀφ'λλάδα ἢ, φλυαρία, πολυλο-
 γία· ἄει νὰ μὴ ἀνοίξων ν' ἀφ'λ-
 λάδα μ'.
 ἄφταστους οὐ, ἄγουρος.

B

βαγιόν τοῦ, βαγένι, μεγάλο βα-
 ρέλι γιὰ τὸ βράσιμο τῶν στα-
 φυλιῶν· γιόμ'σαν τὰ βαγιόνια
 μας φέτους.
 βαίξου, γέρνω, ἀρχ. κλίνω· βαῖδι
 τοὺν κλονάρ' ποὺ τὰ κνδώνια.
 βάλα ἢ, βουβάλα. εἴθι χονδρὴ σὰν
 τ'ς Κουσιάνκων τ'ς βάλεις.
 βαβίρ'ς οὐ, βρυκόλακας· ποῦ
 ἤσων βρε βαβίρκων;

β ά ξ' μ ο υ τού, κρότος· ἄ μ α β ά ξ' -
 μου κάμν' αὐτὸς οὐ ζουρνάς.
 β α ρ δ ι ν ά ρ κ ο υ ἤ, γύφτισσα· τί
 γιὰ βαρδινάρκις μᾶς πέραθις;
 β α ρ τ ι λ ι έ σ κ α ἤ, σβούρα ποὺ παί-
 ζουν τὰ παιδιά· ἂν σὶ κομπανίσουν
 μιὰ μ' αὐτό, τοὺ κιγάλ' σ' δά
 γυρίδ' σὰ βαρτιλιέσκα.
 β α σ ί ζ ο υ μ ι, στηρίζομαι, ἔχω ἐμ-
 πιστοσύνη· βαδίσκα στα λόγια τ'·
 β α σ κ ά ν ο υ, βασκαίνω, ἀρχ. βα-
 σκαίνω· βασκαμένον εἶναι τοῦ
 πιδί.
 β α σ τ α γ α ρ ι ά ἤ, ρόπαλο, ἂν ἀρ-
 πάξουν τ' βασταγαριά κι σ' ἀρ-
 χίσουν!
 β ά σ' ἤ, 1) βάση, δὲν ἔχ' βάσ' ἡ κο-
 λώνα· 2) ἐμπιστοσύνη, δὲν ἔχουν
 βάσ' σὶ τί μὲ λίες.
 β ι ό τοῦ, περιουσία, ἀρχ. βίος·
 πολλὸν βιό ἔχ' αὐτός.
 β ί γ λ α ἤ, κιάλια.
 β ι γ λ ί ζ ο υ, παρατηρῶ· μὴ θαρ-
 ρεῖς ποὺ δὲ σὶ βίγλισα.
 β ί δ ρ α ἤ, ὑδρόβοιο ζῶο τῆς λίμνης
 μὲ δέρμα γούνινο.
 β ι λ ά ν' τοῦ, βαλανίδι, ἀρχ. βαλά-
 νιον.
 β ο ό ζ α ἤ, κοιλιά· βούζα σ' σὶ που-
 νεῖ, κοντέλ' θά κάν'ς.
 β ο ύ τ ι ν ο ς οὐ, θεῖος τῆς γυναίκας.
 β ο ύ τ τ ι ς οὐ, θεῖος ἀπὸ τῆ μάνα.
 β' ν ι ά ἤ, βουινά, κοπριά βοδιοῦ·
 τ'ς β'νιές ποὺ μάστα φέτους
 μὲ φτάν' γιὰ τὸν καζάνι μ'.
 β ο υ τ ά ἤ, ἰτιά· ξηράθηκαν οἱ βου-
 τές.
 β ο υ τ ο ύ δ α ἤ, μικρὴ ἰτιά.
 β ρ α κ ι τοῦ, ἐσώβρακα. Λέγεται
 στὸν πληθυντικόν.

β ρ ά σ' ἤ, 1) βράση, βάλλ' τοὺ πέτ'-
 νου νὰ βράσῃ. 2) ζέστη, μιγάλ'
 βράσ' εἶχε σήμυρα.

Γ

γ ά γ ρ ι ν α ἤ, γάγγραινα, ἀρχ. γάγ-
 γραινα· ἔπαθι γάγγραινα.
 γ α δ ο ύ ρ' τοῦ, γάϊδαρος· κουμμά-
 τια νὰ γίν'ς γαδούρ'·
 γ α ῖ τ ά ν' τοῦ, γαῖτάνι.
 γ α ν α χ τ ῶ, κουράζομαι· γανάχτ'-
 σὶ δλ' δὴ μέρα.
 γ α σ τ έ ρ α ἤ, φιάλη.
 γ ε ι ά ἤ, ὑγεία, ἀρχ. ὑγιεία· οὐλον
 γειά νά ἦς.
 γ ι ά, σύνδ., γιὰ θαρθεῖς, γιὰ θαρθῶ.
 γ ι α λ ό ς οὐ, λίμνη, ἀρχ. αἰγιαλός·
 ταχιά χαράη θὰ πᾶμι στοὺ
 γιαλὸ νὰ ψαρέψουμει.
 γ ι ά λ' τ ζ μ α τοῦ, λαμποκόπημα,
 καθρέφτισμα.
 γ ι α τ ά κ' τοῦ, στρώμα, τουρκ. ya-
 tak' τοῦ λαγὸ δὲν τοὺν βαροῦν
 στοὺν γιατάκ'·
 γ ι ζ έ α ἤ, ὑπόγειο χαμηλό· βαλ'
 τοὺ κιούπ' στ' γίζεα.
 γ ι ν ά τ' τοῦ, πείσμα, τουρκ. inat'
 τί γινάτ' ποὺ ἔ'εις!
 γ ι ν α τ σ ῆ ς οὐ, θυμώδης.
 γ ι ν α τ σ ά ρ ο υ ἤ, γινατσάρον γ'-
 ναίκα εἰδι.
 γ ι ό ζ μ ο υ ς οὐ, ἡ δύοσμος.
 γ ι ό ν τ ζ ι α ἤ, τριφύλλι· τοὺ χου-
 ράφ' στοὺ Βαραδά δὰ τοὺ σπεί-
 ρον γιόντζια.
 γ ι ο υ μ ί ζ ο υ, ἀρχ. γεμίζω· σὶ γιου-
 μίζ' τοὺ μάτ';
 γ ι ο υ ρ γ ά ν' τοῦ, πᾶπλωμα· τί
 μουρῇ κονκλώθ'κ' ἔστ' μὲ τοὺ
 γιουργάν;

γιοφύρ' τού, γεφύρι, ἀρχ. γέ-
 φυρα.
 γαβάθ'κα, γκαβόθηκα· γαβάθ'καν
 τὰ μάτια μ'.
 γαβώνομαι, τυφλώνομαι.
 γάζγα ή, πηγούν· τί χονδρή γάζ-
 γα πονέκαμεις;
 γαϊλίές ού, στενοχώρια· ἄ, γι'
 αὐτό ἴτς γαϊλιέ μὴ βάξ'τι.
 γάλιπα, σύνδ. ἄρα· γάλιπα, θᾶρθ',
 ἢ μὴ ψῆματάσθι;
 γαλδιρίμ' τού, λιθόστρωτο· τουρκ.
 kaldirim.
 γαρβανος ού, μαῦρος· γαρβά-
 νιασαν τὰ τιντζιράδια.
 γαρκλιάνος ού, λάρυγγας· ἄν
 σὶ πιάσον δὰ σὶ βγάλον τὸν γαρ-
 κλιάνον σ' καμμέν'.
 γάτσινον τού, βουκέντρα.
 γ'βανῶ, κουβαλῶ.
 γβάρα ή, τάφος· ἄν σὶ βρω στον
 δρόμον d'γβάρα σ' δὰ σὶ κάμον.
 γ'βᾶς ού, κουβᾶς.
 γιγέρ' τού, γαῖδουράγκαθο· μαχα-
 λὰς μας γιόμονσθι γιγέρια.
 γιζιρῶ, περιφέρομαι· γιζέρτα
 πονλὸ δήμιρα.
 γίπα ή, μανιτάρι.
 γιονξιλίμ'ς ού, ὁμορφος· γιον-
 ξιλίμ'ς ἄδρας.
 γιονξιλίμ'κα, ὁμορφα· στ' γει-
 τουνά μας ἔχονμι γιονξιλίμ'κα
 κονορτσιούδια.
 γιούμ' τού, μετάλλινο κανάτι·
 τουρκ. güüm· γιόμονσθι τοῦ γιούμ'
 νιρό.
 γιονβρὲ-παραδὶ, δημοτικὸς φό-
 ρος· σβήσθημι ἅπ' τὰ χαρτιά νὰ
 μὴ πληρώσσω γιονβρὲ-παραδὶ.
 γιριτζής ού, τελευταῖος· λιόμ

γιριτζής εἶνι.
 γλαβανή ή, καταπαχτή· σλαβ.
 glava· σφάλιθ' τὴ γλαβανή.
 γλέφαρος ού, μέτωπο· ἄ σὶ δώ-
 στον μιὰ στον γλέφαρον.
 γολόβαρος ού, γυμνός· γιατί
 γονλουθαρίσκιτι ἔτδ';
 γουστονρίτσα ή, σαύρα.
 γουτζιάμ, ἐπίρρ· γουτζιάμ ἄδρας
 γίγι.
 γουτζιὰρ τού, μικρὸς κυπρίνος.
 γρημνὸς ού, γκρεμός, ἀρχ. κρη-
 μνός· ἐπιδὶ στον γρημνόν.
 γλέπον, βλέπω· τί γλέπ'ς βρὲ χά-
 τα;
 γλιανὸς ού, εἶδος ψαριοῦ, ἀρχ.
 γλάνις ἢ γλανίς.
 γ'νιέκα ή, γυναίκα· ἐμεῖς τοι-
 κονκυρὲς γ'νιέκις εἰμασθι.
 γνομ'κός, ἐπίθ. συνετός.
 γνονσ'κός, ἐπίθ. γνωστικός, μυα-
 λωμένος.
 γνώμ' ή, ἀρχ. γνώμη· μὴ τὴ γνώμ'
 πονέξ'εις προνκουπη δὲ θὰ δῆς.
 γόργονμα τού, ὄργωμα· νὰ πᾶς
 ταχιά νὰ γονργώης τοῦ χον-
 ράη'.
 γοργάο, γοργῶ, ἀρχ. γοργύζω·
 ἀνήβουρ' εἶνι καὶ γονγγάει.
 γ'δὶ τού, γουδὶ· φέρι τοῦ γ'δὶ γιὰ
 τ'ς σκονορδαλιά.
 γοννατίτσα τά, ἢ Πεντηκοστή.
 γοννιὰδ' τού, ἢ ἄκρη τοῦ ψω-
 μοῦ ἢ τῆς πίτας.
 γραίνον, ἀνοίγω τὸ μαλλὶ μὲ
 τὰ χέρια.
 γριβάδ' τού, κυπρίνος.
 γριζόν τού, ὕφασμα μάλλινο,
 χοντρό, ὕφαιμένο στὸν ἀργυ-
 λειὸ καὶ χτυπημένο στὴ νερο-

τριβιά.
γυνη τού, ὕνι, ἀρχ. ὕνις.

Δ

δαμάλα ἡ, ἀρχ. δάμαλις.
δαμάλ' τοῦ, ταῦρος.
δαμασκήνια ἡ, ἀρχ. δαμασκη-
νέα.
δαμάσκηνον τοῦ, δαμάσκηνο.
δαχ' λήθη ἡ, δαχτυλήθη.
δαχ' λίδ' τοῦ, δαχτυλίδι· δαχ' λίδ'
ν' ἔχ' τ' μέσθ' τ'ς.
δάχ' λον τοῦ, δάχτυλο.
δέσ' ἡ, φράγμα.
διαλέγων, διαλέγω, ἐκλέγω.
διάλιγμα τοῦ, ἐκλογή.
διάργιστον τοῦ, ὑδράργυρος.
διάφουρον τοῦ, ὠφέλεια· 'που
τῇ σένα δὲν ἔχον διάφουρον.
δίκια, ἐπίρρ., ἀρχ. δικαίως.
δίκιους, ἐπίθ., ἀρχ. δίκαιος· δί-
κιον ἔεις.
διμάτ' τοῦ, δεμάτι· ἔφισαμι τὰ
διμάτια.
διουρία ἡ, προθεςμία· τί διου-
ρία μᾶς δίν'ς;
διρπάν' τοῦ, δρεπάνι, ἀρχ. δρέ-
πανον.
διρπή τοῦ, ξυλοφάγος.
δισάκι' τοῦ, δισάκι.
δίχους, χωρίς· δίχους ἰσένα δὲν
πάον.
δ'λειά ἡ, δουλειά.
δόγα ἡ, σανίδα βαρελιοῦ.
δόθι τοῦ, δόντι.
δόσ' ἡ, δόση· παίρνουν μὲ δόσεις.
δονκράνα ἡ, δικράνι μὲ δυὸ χα-
χάλια, δάχτυλα. Μὲ τῇ δου-
κράνα γυρίζουν τὸ ἄχυρο στὸν
ἄλωνισμό.

δοῦδάγρα ἡ, ἀρχ. δδοντάγρα.
δορακινιά ἡ, ροδακινιά.
δορράκνον τοῦ, ροδάκινο.

Ε

εἴμι, εἶμαι.
ἐνιδ', ἡ, ἔνεση, ἀρχ. ἔνεσις.
ἐρ! ἐπιφώνημα.
ἐτσ', ἐπίρρ. ἔτσι.
ἐχον, ἔχω.
ἐχτρα ἡ, ἀρχ. ἔχθρα· ἔχτρα τοὺν
ἐχον.

Ζ

ζαγότσ' τοῦ, γεωργικὸ ἐργαλεῖο.
ζάπ, ὑπερίσχυση, νίκη· τουρκ. zar-
ti· ζάπ δὲ γίνετι.
ζαπώνον, γίνομαι κύριος ἐνὸς
πράγματος μὲ τρόπο αὐθαίρετο·
οὐλον τοῦ μέρους τοῦ ζάπτσι.
ζαράρ τοῦ, ζημιά· ἀπ' αὐτὸ δὲν
ἔχ' ζαράρ.
ζάχαρ' τοῦ, ζάχαρη· ποῦ εἶνι ἡ
κρίνα μὲ τοῦ ζάχαρ';
ζαχαράτον τοῦ, κοφέτο.
ζγονριά ἡ, ἀρχ. σκωρία· τοῦ σί-
δερον γιόμουσι ζγονριά.
ζέγλα ἡ, ζεύλα.
ζέγκα ἡ, χελώνα· γδιοῦdan ζέγκις.
ζιάβα ἡ, μικρὸς βάτραχος· οἱ ζιά-
βις φοννάζ'ν, κίρως θὰ χαλάσ.
ζιάβαρόκας οὗ, μεγάλος βά-
τραχος.
ζιαφέτ' τοῦ, συμπόσιο, διασκε-
δαση· τραβήξαμι ἓνα ζιαφέτ'!
ζιβγάρ' τοῦ, ζευγάρι.
ζιβζέζ', ἐπίθ. ἀνισόροπος· τουρκ.
zevek.
ζιγιόρον ἡ, ζηλιάρα· πουλὺν ζι-
γιόρον μὲ εἶδι.

ζ λ ω, πιέζω· τὸν ζούλιξα.
 ζ' μ á τ ι σ μ α τοῦ, ζεμάτισμα· ζ' μα-
 τίσκι ἢ καημέν'.

ζ β έ θ ι ρ ο υ ς οὐ, συμπέθερος.

ζ β ι θ έ ρ α ἡ, συμπεθέρα.

ζ β ο υ ρ ί ζ ο υ, ὀμιλῶ· πονλὸ ζ β ο υ-
 ρίεις.

ζ' ν á ρ' τοῦ, ἡ ξυλοδεσιά τοῦ τοί-
 χου τοῦ σπιτιοῦ.

ζ ν ί χ' τοῦ, λαιμός· τοῦ ζ ν ί χ ι σ'·
 νά πιστῇ (κατάρα).

ζ ό ρ τοῦ, βία, δυσκολία, τουρκ. ζογ·
 ἔχον ζ ό ρ ἀπὸν παράδει.

ζ ο υ γ λ ό ς, ἐπίθ. κουλλός, ἀρχ. κολ-
 λός.

ζ ο ύ λ ε ι α ἡ, ζήλεια· τὸν ζούλιπα.

ζ ο ύ ρ α, ζαρωμένος· αἶε κατ᾽ αἶε
 ζούρα ἐκεῖ.

ζ ο υ ρ ζ ο ύ ν α ἡ, εὐκοιλιότητα, διάρ-
 ροια· ἡ μουρῇ πῶς μ' ἔπιασι
 μιὰ ζουρζούνα· ὅλ' νύχτα δὲ
 κοιμήθηκα.

ζ ο ύ τ λ α ς οὐ, ζητιάνος· οὐ καη-
 μένος ζούτλας κατάντ' αἶ.

ζ υ μ ο υ τ' κ ἡ ἡ, σκαφίδι· πλύν'·
 τῇ ζυμωτ' κῇ· εἶνι γιουμάτ' προ-
 ζύμια.

Θ

θ á μ α τοῦ, ἀρχ. θαῦμα· θάμιασά τί
 εἶδα.

θ έ ρ μ' ἡ, πυρετός, ἀρχ. θέρμη·
 μὲ θυμμέν'· κάθι μέρα.

θ á ρ ρ' σ α, θάρρεια, ἀρχ. θάρρος.

θ η μ ι ρ ί δ α ἡ, ἐφημερίδα.

θ ι ο υ τ' κ á τ á, θεῖα· θιουντ' κá πρά-
 ματα αὐτά.

θ ο υ ρ ι á ἡ, ὄψη· τί θουριὰ μούρ'·
 εἶν' αὐτή!

θ ρ ό μ μ α τοῦ, μικρὰ κομμάτια,

ἀρχ. θρύμμα· δόδοιμι μισὸ κιλὸ
 θρύμματα.

I

ί β λ ι á τ' τοῦ, παιδί· τ' τοὺς ἰβλιάτ'
 εἶσι;

ί γ ώ, ἐγώ· ἰγώ οὐμίλ'σα.

ί κ ι δ ι τοῦ, δειλινό· ἰκιδι ἔγινι, δὲ
 θά φάμ ἀκόμα;

ί λ á φ' τοῦ, ἐλάφι· ἀρχ. ἔλαφος.

ί λ έ ρ' τοῦ, γιλέκο· δόδοιμι τοὺ ἰλέρ'.

ί β ρ α τ ί ζ ο υ μ ι, κουράζομαι· στ'
 θυγατέρα μ' πὸν ἰθραδίσκι νά
 β' δάη δὲν ἔδουκαν τίποντα.

ί ξ ό ν, πρόθ., ἐκτός· οὐλ' ἦρθαν ἰξόν
 ἀπὸν δένα.

ί π ρ ο υ χ τ έ ς, ἐπίρρ., προχθές.

ί π ρ ο υ χ τ ι σ' ν ό ς, προχθεσινός.

ί ρ γ á τ' ς οὐ, ἐργάτης.

ί ρ ε ύ ο ν, γυρεύω· ἄμα ἰρεύς νά δι
 κάμουνι κὶ καμιά προυξινιά.

ί β ι α, ἐπίρρ., κατ' εὐθεῖαν ἴσια τοῦ
 δρόμου τράβα.

ί σ ι á ζ ο υ, ἰσιάζω· ἰσιάζον τοὺ χον-
 ράφ'.

ί σ ι α μ ι, ἔως· ἴσιαμι ν' ἀδλή.

ί σ ι ο υ ς, ἐπίθ., ὄρθιος, εὐθύς.

ί τ ς, ἐπίρρ., καθόλου· ἴτς δὲ δρώει
 τ' ἄλονγον.

ί φ κ ἡ ἡ, εὐχή.

ί φ κ ι ο ῦ μ ι, εὐχομαι.

ί φ κ ο ν λ ί α ἡ, εὐκολία.

ί χ τ έ ς, ἐπίρρ., χθές· ἰχτές ἦταν νά
 ἔρτ'.

ί χ τ ι β á ρ' τοῦ, ὑπόληψη· ἔ'εις
 τρανὸ ἰχτιβάρ'.

ί ψ έ ς, ἐπίρρ., χθές τὸ βράδυ.

K

κ α β á ρ' τοῦ, λεύκα, ἀρχ. λεύκη·

- τουρκ. kavanak' τὰ καβάκια ἀπ' αὐλούδα μ' τράνιψαν.
καβραῖ τού, νυφικὸ πέπλο.
καδὲ τού, ἀρχ. κάδος· μέγας κάδος γιὰ τὸ βράσιμο τῶν σταφυλῶν καὶ τὴν τοποθέτησιν τοῦ ἀλευριοῦ· τ' *δριξίς* τ' *ἀλεύρ'* στοὺ καδί;
κάδρον τού, πλαίσιο, κορνίζα· *σπονδαῖον κάδρον* μὲ εἶδι.
καζαδῶ, κερδίζω· *πολλὰς παράδεις καζάντ'σα*.
καζμέρ, ρεζίλι· *καζμέρ γίγαμι* στοὺ κόσμον.
καϊτση, κουριάδος τοῦ γαμποῦ.
κακάτ' τού, ξηρὴ βλέννα· *μονρὴ κακατσίρ'κον* πιδὶ εἶνι!
καλιακούδα ἡ, κάργια· *μαύρους* σὰ καλιακούδα εἶδι.
καλίρ', λένε τὸ βόδι μὲ τὸ ἐλαφρὸ κίτρινο χρῶμα.
καλονοργρά ἡ, καλογριά.
Πέδι-δέκα παπαδιές
κι ἄλλες τόσες καλονοργές
στὰ βαμπάκια σκάλιζαν,
ξανά τὰ βοτάνιζαν.
Δίψασαν οἱ παπαδιές,
πρόσταξαν οἱ καλονοργές:
καλονόχνικους, ἐπιθ., καλός· *καλονόχνικον κουρτσούδ'.*
καλονορχίδα ἡ, παραθύρα· *πάρι* τὰ σπύρτα ἀπ' *καλονορχίδα*.
κάμα ἡ, δίκοπο μαχαίρι.
καμίρ' τού, ἀρχ. κάμινος.
κάβορσους, ἀντων., κάμποσος.
κανένας, ἀντων., κανέννας.
καδίξο ν, πειθω· *τρόμαξα νά τὸν* *καδίσον.*
καπάξ' τού, κάλυμμα.
- καπαρδίξο* ν, φουσκῶνω, περηφανεύομαι· *μὴ καπαρδίξεις* τόσον.
καπάρον τού, καπάρο· ἰταλ. *caparra*.
καπισιόλ' τού, σκουφάκι τοῦ μωροῦ.
καπίστρ' τού, καπίστρι· λατ. *capistrum*.
καπούλια τὰ, πισινά, *καβαλικά* *ἐρχιτι* στὰ καπούλια.
καρά, λένε τὸ μαῦρο βόδι.
καργάτσ' τού, φτελιάς· τουρκ. *cara-ağaz*.
καροούλ' τού, παρατηρητήριο *καραούλ'* *ἐπιαθι*.
καροφιλιά ἡ, γαριφαλιά.
καροφίλια τὰ, γαρίφαλα.
καρδάρ ἡ, δοχεῖο ἀρμέγματος καὶ μέτρο χωρητικότητος.
καριόλα ἡ, κρεβάτι· ἰταλ. *carriola*· *ἔσπαδ' ἡ καριόλα* μ'.
καρβολότ' τού, ξύλινο ἐργαλεῖο μὲ τρία ἢ τέσσερα δόντια γιὰ τὸ λίχνισμα τῶν σιτηρῶν.
καρσί, ἐπίρρ., ἀντίκρυ· τουρκ. *karşı*· *ἰκεῖ καρσί* ἀπὸν μᾶς *κάθ'τι*.
καρτάλ' τού, γεράκι· τουρκ. *kartal*· *μαλλώνον* σὰν τὰ καρτάλια.
καρτέρ' τού, ἀρχ. ἐνέδρα.
κάσια ἡ, εἶδος φαγητοῦ· *σιταρίσιο* ἀλεύρι καμένο μὲ σκόρδο ἢ χωρὶς σκόρδο καὶ σθησμένο μὲ ξύδι. Τὸ βράζουν μὲ νερὸ καὶ γίνεται σὰν κρέμα.
κασιδα ἡ, ἀρρώστεια ποὺ πέφτουν οἱ τρίχες τοῦ κεφαλοῦ.
κασιδιάρ' οὗ, ἀνθρωπος ψωροῦπερήφανος καὶ ἀκατάδεχτος.

κασμέρ' τού, 1) γελοῖος· κασμέρ' γίγεις· 2) ντροπή· δὲν ἔ'εις κασμέρ' πού λές τέτοια λόϊα;

καστανή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ καστανὸ χρώμα.

κάτ, ἐπίρρ. κάτω· κάτω, κάτ' οἱ θέλον.

κατ'βαίνο, κατεβαίνω.

κατέφλ' τού, κατώφλι· ἄλλ' φουρά· νὰ μὴ βατήεις στοὺ κατέφλιμ'.

κάτι, κάτι· κάτι μὲ εἴπεις κι δὺ.

κατσιὰ ἢ, καθησιά· ἔνα πλαστό τρώει σ' κατσιά.

κατσιαμάξ' τού, εἶδος φαγητοῦ· ἄλευρί καλαμποκίσιο, βρασμένο πολὺ νὰ γίνει ξηρὴ μάζα. Τὸ τρῶνε περιχυμένο μὲ μέλι.

κατσίρδίζο, ξεφεύγω· μὲ κατσίρτσι.

κατσί τού, κατσί· ἔχασα τ' ματσάλονμ'· κι δὲν ὁρίσα νὰ πατώσου τοὺ κατσί.

'κείνο, ἀντων., ἐκεῖνος.

κέσκι, ἐπίρρ., εἶθε, μακάρι.

κιλέξ' τού, μικρὸ καρπούζι, ἄχρηστο.

κιλίμ' τού, εἶδος χαλιοῦ· τουρκ. kilim· τὰ πῆρις τὰ κιλίμια 'πόξου;

κιραμ' δὰς οὐ, κεραμοποιός.

κιρκινέξ' τού, τὸ πουλὶ κύρκος.

κιρπίτθ' τού, πλιθί· αἶριον θὰ κόφουμι τὰ κιρπίτσια.

κιστοβέξ' τού, τυφλοπόντικας· κιστουβέξ' εἶναι θ' κιά σ' θυγάτέρα.

κιτιρνάδα ἢ, ἴκτερος.

κιτιρνο, ἐπιθ., κίτρινος.

κιχλίβαρ' τού, κεχρὶμπάρι, ἀρχ. ἤλεκτρον.

κλαδονόπους οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ τὸ κόψιμο τῶν κλαδιῶν.

κλαίον, κλαίω, ἀρχ. κλαίω.

κλειδογάβανον τού, ξύλινο δισκοειδὲς σκευός· χωρίζεται σὲ δυὸ τμήματα πού κλείνουν βιδωτά. Βάζουν μέσα τυρί, ἐλιές, λάδι καὶ πᾶνε στὶς δουλειές.

κλίξ' τού, πασχαλινὸ κουλούρι μὲ ρεθυθένια μαγιά· σὰ μάδα γίγαν τὰ κλίκια μ' φέτους.

κλότσκας οὐ, λόξυγκας, ἀρχ. λύγξ· κλότσκα τοὺν ἐπιαθι.

κοκκίν' οὐ, λένε τὸ κόκκινο βόδι.

κόκκ'νο, τού, κόκκινο.

κόρδα ἢ, φόβος· κόρδα τοὺν πῆρι.

κότθ' τού, κότσι, ἀρχ. σφυρόν· ἂν οἱ βαστᾶν' τὰ κότσια πᾶνι.

κοξίρκα ἢ, χαρούπι· δῶσι στὰ πιδιὰ λίγεις κοξίρκις.

κουϊνάξ' τού, μπίλια.

κοκὰς οὐ, γυάλινο δοχεῖο γλυκοῦ. Μὲ αὐτὸ κερνοῦσαν.

κοκαρτζιάς οὐ, κουνάβι.

κοκουλιάτρα ἢ, ἀνδρική σκούφια πλεχτή· τί τρανὲς κοκουλιάτρις πού βᾶεις;

κοκουμάφκα ἢ, κουκουβάγια· κοκουμάφκις νὰ κάνουν φουλιὰ στοὺ σπίτι σ' (κατάρα).

κοκουδῖνα ἢ, κοτόψαιρα.

κούλα, λένε τὸ ἄλογο πού ἔχει τὸ χρώμα τῆς ὄχρας.

κοβλάτθ' τού, γλυκοπατάτα.

κοβουβαριά ἢ, γύμνια· βάλ' τοὺν σιάλ' νὰ σκιπάης δ' κοβουβαριά σ'.

κ ο υ λ ο υ β α ρ ί ν α ἢ, πίτα με κο-
λοκύθι χωρὶς φύλλα. Ἡ στρώση
πάνω καὶ κάτω γίνεται με σιτα-
ρένιο ἄλεύρι· ἔκαμα μιὰ καλὴ
κουλουβαρίνα.

κ ο υ λ ο υ β α ρ ί σ κ α, ξεγυμνώθηκα·
τί μουρῇ κουλουβαρίσκις ἔτῳ
πλιά;

κ ο υ μ α δ α ί ρ ν ο ν, διοικῶ, κανο-
νίζω· κομμαδαῖον· τὸν σπῆτι
τ' μιὰ χαρά.

κ ο υ μ ᾶ δ ο υ τοῦ, κουμάντο, διοί-
κηση· ἰταλ. comando· δι' θὰ μὴ
κάμ'ς κομμάδον;

κ ο υ μ ᾶ ῥ' τοῦ, κοτέτεσι· γιόμον-
δι τοῦ κομμάδ' κοκκονδίνις.

κ ο υ β ᾶ ῥ' τοῦ, στέλεχος τοῦ κα-
λαμποκιοῦ.

κ ο ὕ ν ι α ἢ, κούνια· κούνια ποῦ δι
κούναγι! Πᾶμι νὰ κ'νιστοῦμι.

κ ο ν ρ ο ν ῥ τ ῖ ῥ ο ν μ ι, συναναστρέ-
φομαι· μὴ ποῖον κονονοντῖξιδι;

κ ο ν δ ρ ᾶ τ ο υ τοῦ, συμφωνητικό,
συμβόλαιον· νὰ κάμουνμι ἓνα κονδ-
ράτου γιὰ τὸν χονδράφ'.

κ ο υ π ᾶ ν α ἢ, σκάφη.

κ ο υ π ο ὕ ῥ' τοῦ, κοπρόσκυλο· κον-
πούξ' μὴ εἶδι.

κ ο υ π ρ ᾶ ἢ, κοπριά, ἀρχ. κοπρία·
μαῖδι τίς κουπρές.

κ ο ὕ ρ β ο υ λ ο ν τοῦ, κούτσουρο·
σὰ κούρβουλον γίγισ.

κ ο υ ρ ί ν α ἢ, φλούδα ψωμοῦ· μὴ
ἀρέξ' ἢ κουρίνα.

κ ο υ ρ κ ο υ λ ο ὕ ῥ' τοῦ, σκιάχτρο.
βάλι, βοῆ Νάσιον, λίγα κουρ-
κουλούκια νὰ σκιάζονδι καλα-
κοῦδισ.

κ ο ὕ ρ τ σ α, ἔβαλα, τοποθέτησα.

κ ο υ σ ι ᾶ ῥ ο ν, τρέχω· κονσιᾶζ' τι

σὰ χούλαβις οὐρνίθις.

κ ο ὕ τ λ ο υ ς οὐ, κότυλος, μέτρο
γιὰ τὰ σιτηρά. Χωροῦσε 16
κιλὰ σιτάρι.

κ ο υ τ ο ὕ ῥ' τοῦ, κούτσουρο· τουρκ.
kütük· κόφι τοῦ κρέας στοῦ κον-
τούξ'. Ἴτς δὲ δι' κόβ', κοντούξ'
εἶδι.

κ ο υ τ σ ᾶ ῥ' τοῦ, ἄγγιστρο· σαμα-
ριοῦ.

κ ὀ ῥ' ἢ, γωνία, ἀρχ. κόγχη.

κ ρ ἔ χ τ ο υ ς, ἐπίθ., τραγανός· ἔφα-
γα κρέχτα κιράδα.

κ ρ ί ν α ἢ, κουτί· ἢ κρίνα δὲν ἔχ'
ζάχαρ'.

κ ρ ὀ ς τοῦ, κρόσσι.

κ ρ ὀ τ ο υ ς οὐ, ἀρχ. κρότος· ἀκού-
σ'κι ἓνας τραγὸς κρότονς.

κ ρ υ α δ ῖ ῥ', κάνει κρύο· ἀρχιδι
νὰ κρυαδίξ' οὐ κιρός.

κ υ ρ ᾶ ἢ, κουινιάδα τῆς νύφης.

κ φ ᾶ ρ λ ι ν α ἢ, κουφή· κφάρλινα
γίγα μ' αὐτὸ τοῦ σέϊ ποῦ παῖζ'.

Λ

Λ ᾶ γ α ῥ α - χ α β α ῥ ῖ, λαγκαδιανὸ
χορευτικὸ τραγοῦδι.

λ ᾶ γ α μ α τοῦ, ἐξάρθρωμα· τοῦ κουρ-
τσούδι μ' πονδονκλώθ'κι κὶ λᾶ-
γαξὶ τῇ μέσῃ τ'ς. Κόσια κὶ
πάρει ἓνα ἀγὸ νὰ δ' πιρπατί-
ξουνμι, γιὰ νὰ γιοῦμι ποῦ εἶνι
τοῦ λᾶγαμα.

λ α λ α γ ῖ τ α ἢ, εἶδος τηγανίτας,
ἀπὸ τὸ ἀρχ. λαλάγγη· θὰ κά-
μου λαλαγτίς, τσ' ἀλνθῆσ'κα.

λ ᾶ λ α ς οὐ, θεῖος ἀπὸ τὸν πατέρα.

λ α λ ῖ ν' τοῦ, τσόκαρο· δῶδι μ' τὰ
λαλίνα νὰ πᾶν στ' γειτόν'σσα.

λ ᾶ μ ι α ἢ, ἀρχ. λάμια.

λ α β ο υ δ ῆ ἦ, εἶδος ἄγριου χόρτου,
εἰδικὸ γιὰ τροφῇ τῶν ἄρνιων·
πήγνι νὰ κόψῃς λίγισ λαβονδές
γιὰ τ' ἀρνούδια.

λ ά π α τ ο υ τού, λάπατο· ἔει ποὺ
εἶδι, ἀκόμα στὰ λάπατα κατράς.
λ α π κ α ν ί ζ ο υ, τρώγω λαίμαργα·
τὰ αὐγούδια, τὰ σαρμαδοῦδια
τὰ λαπκάνιξις.

λ ά τ κ α ἦ, πιθάρι γιὰ βούτυρο καὶ
τουρσί· γέρι τ' λάτκα ν' ἀλατί-
σουμι τ'ς πιπεριές.

λ α τ κ ο ύ δ α ἦ, μικρὸ πιθαράκι γιὰ
γλυκό.

λ α χ α ν ι ά ζ ο υ, κοντανασαινω, ἀσθμαί-
νω· γιὰ ὀγιές, τοὺν λαχάνιασι.

λ α χ τ α ρ ν ῶ, λαχταρῶ· λαχταρνῶ
νὰ φάον φασούλια μὲ δῖβρασμο.

λ έ ο υ, λέγω, ἀρχ. λέγω.

λ έ ρ α ἦ, ἀκαθαρσία.

λ κ έ ν' τού, λεκάνη.

λ η μ ό ρ' τού, μνημοῦρι· δὰ σὶ κά-
μον τοὺ λημόρο.

λ ι λ ί τ σ' τού, κομμᾶτι γυαλί· μὴ
βατήης τὰ λιλίτσια.

λ ι ξ ο υ ρ ά δ α ἦ, λιχουδιά· χτά-
ζον πάλι λιξουράδης δὲ ἔστειλι
ἀνιψά σ'.

λ ι ξ ο ύ ρ' οὐ, λαίμαργος· τί πον-
λὸ λιξούρ'ς ποὺ εἶδι;

λ ι ο ύ β α ἦ, πῆλινον βαθὺ πιάτο.

Πιεπιροῦ δρονσοῦλα μου

παρακάλ'δι τοῦ Θιὸ

γιὰ νὰ δώσῃ μιὰ βροχή

μιὰ βρονχή βασιλικιά

δῶ στὰ στάρια, στὰ κριθάρια

στὰ λιανὰ τὰ παρασπόρια.

Βάρις-βάρης τοῦ νιρὸ

λιούβης-λιούβης τοῦ κρασὶ

κάθι στάχν κι κιλὸ

κάθι κούρβου κι μιτρό.

λ ι σ τ ι τού, εἶδος ψαριοῦ.

λ ι φ τ ό κ α ρ ο υ τού, φουντούκι.

λ ι φ τ ο υ κ α ρ ν ά ἦ, φουντουκιά.

λ ι χ ν ι σ τ ή ρ' τού, δικράνι μὲ τέσ-
σερα-πέντε «χαχάλια», δάχτυλα·
Μὲ τὸ λιχνιστήρι γυρίζουν στὸν
άλωνισμό τὸ τριμμένο ἄχυρο.

λ ι χ ν ό ς οὐ, ἀδύνατος, λεπτοκα-
μωμένος.

λ ι χ ο ύ δ' τού, μωρό· νύφη μ' ἔκαμι
λιχουδ'.

λ ο υ γ γ ο ύ ρ' οὐ, τεμπέλης· δγέ τουν,
μουρῇ, τοῦ λουγγούρ' πῶς κά-
θιτι;

λ ο υ γ ι ο υ ρ ν ά ο υ, ὄλο γυρίζω.

λ ο υ κ ά δ α ἦ, μαγειρεῖο· πήγαμι
σ' δ' λουκάδα.

λ ο υ λ ά ῶ' τού, χρώμα.

λ ο υ β ο υ ρ ί ζ ο υ, τρώγω· πᾶμι σ'
τ'ς Σαλονιῶ· νὰ λουβουρίζοιμι
λίγον.

λ ο ύ ρ δ α ἦ, μυζήθρα.

λ ο υ ρ ν ά, μαλακά· τί βορὲ δύνκα
ἔφαῖς κι λουρνὰ τὰ βγάεις;

λ ο ύ σ κ α, ψαροφάγος· αὐτὸ σὰ λού-
σκα μὲ φαίνιτι.

λ ο ύ τ α, μούσκεμα· λούτα ἔγινι.

λ υ κ α ι τ ζ ο ύ ρ' οὐ, αὐτὸς ποὺ
ἔχει γλυκιά γεύση· τί λυκαν-
τζούρ'ς ποὺ εἶδι;

M

μ α γ ρ ά ρ α, τίποτα· ξανὰ κι γῶ
δὰ σὶ στείλων μαγράνις.

μ ά δ α ἦ, στρογγυλὴ πλάκα ποὺ
παίζουν τὰ παιδιὰ.

μ α ζ ό χ ρ ο υ, μαζεύω· τί μουρῇ
μαζώχκητι οἷλις ἰδῶ μέσα, γά-
μον δὰ κάμιτι;

μαῖ τ ἄ π' τοῦ, κοροῖδια· ξιστόη-
 σις τί μαῖτάπια σὶ ἐπιξί;
 μαῖ τ α π τ ὀ ῆ ς οὐ, ἐκεῖνος ποῦ
 κοροῖδεύει· *Βαλτζιανοὶ εἶνι τέ-*
τοιοι μαῖταπτῶῆδισ.

μα κ ἄ ρ', εἶθε.

μα κ ἄ τ' τοῦ, στρωσίδι· τουρκ.
 makat.

μα κ ρ ἄ, ἐπίρρ., μακρέα· μακρὰ πάει
 τοῦ ὁκ'νὶ (παροιμία).

μα λ ἄ ῶ' τοῦ, ἄρσενικό βουβαλάκι·
 σὰ μαλάῶ, *βρὲ πιδί, μ' ἀλείφκεις!*

μα λ ἄ τ ὀ κ ἄ ῆ, θηλυκὸ βουβαλάκι.

μ ἄ λ ε ῆ, μάνα.

μ ἄ ν ι-μ ἄ ν ι, ἐπίρρ., γρήγορα· φέρε-
 τον μάνι-μάνι.

μ ἄ δ α λ ο υ ς οὐ, ἀρχ. μάνδαλος,
 ξύλο μὲ ἐγκοπή γιὰ νὰ κλείνη
 ἀπὸ μέσα, ἡ πόρτα· *ξιμαδάλουσι*
τὴ βόρτα.

μ ἄ δ ἄ ρ ἄ, ἄνω-κάτω· τὰ ἔκαμς
 μαδάρα.

μ ἄ δ α ρ ἄ κ ' ς οὐ, κακοντυμένος·
madarák'ς εἶδι.

μ ἄ ξ ο ὺ λ' τοῦ, ἐσοδεῖα· τουρκ. mah-
 sul· τ' ἀβέλ' ἔξ' καλὸ μαξοῦλ'
 φέτους.

μ ἄ ξ ο υ ς, ἐπίρρ., ἐπίτηδες· μάξους
 σὶ εἶπα ἔτσ'.

μ ἄ ρ ἄ ξ' τοῦ, στενοχώρια· τουρκ.
 maraz· τὸν τρώει τοῦ μαράξ'.

μ ἄ ρ ἄ ζ ι ἄ ρ ' ς οὐ, μαραζωμένος.

μ ἄ σ ἄ λ' τοῦ, παραμύθι· τουρκ. ma-
 sal· τί μασάλια εἶνι αὐτὰ ποῦ
 μὶ λές;

μ ἄ σ τ ρ α β ἄ ς οὐ, δοχεῖο νεροῦ.
 βάλι λίγον νιρὸ στοῦ μαστραβά
 νὰ πινῶ.

μ ἄ τ' τοῦ, 1) μάτι· μὶ πόνισι τοῦ
 μᾶτ'· 2) βασκανία· ἔσκασι 'ποῦ

μᾶτ'.

μ α τ ἄ ν' τοῦ, ξυνόγαλο.

μ α τ ι ἄ ξ ο υ, βασκαίνω· οὔλον μα-
 τιάζιτι τοῦ λιχοῦδι μ'.

μ α τ ὀ κ λ α δ ο υ τοῦ, βλέφαρο, ἀρχ.
 βλεφαρίς.

μ α τ σ ἄ λ ο υ ῆ, σκούπα τυλιγμένη
 μὲ προβιά γιὰ τὸ ἄσπρισμα.

μ α τ σ ι α ρ ὀ κ ο υ ς οὐ, γάτος.

μ α τ σ ο ὺ δ' τοῦ, γατάκι· τί μουρή,
 δὲ ὁ κ' ὅθ' κ'ις χαράῃ, τὰ ματσού-
 δια σ' σὶ βύζιναν;

μ α τ σ ο ὺ ῶ' τοῦ, παλούκι.

μ α χ μ ο υ ρ λ ῆ ς οὐ, κατσούφης,
 κακοκέφαλος· *μαχμουρλῆς* μὶ
 φαίνισι.

μ ε τ ε λ ί ῶ' τοῦ, πεντάρα, πεντά-
 λεπτο.

μ ἔ τ ὀ κ ἄ ῆ, ἀρκούδα· νὰ σὶ πατήσ'
 ἢ μέτσκα νὰ ξιλαφρώης.

μ ἦ ν ί γ γ' τοῦ, μηλίγγι.

μ ι ἄ ξ ο υ, ὁμοιάζω· μιάεις πονλὸ
 μὶ τ' μάνα σ'.

μ ι, μ ι τ, πρόθ., μέ· μὶ τοῦ Πασκάλ'
 ἦρθα· κὶ μὶτ αὐτὸν θὰ φύον.

μ ι ρ ο ὺ ὀ' τοῦ, μεροκάματο· δὲ
 χτάζ' νὰ δ' βάλ' πονθενὰ νὰ δ'-
 λῆψ' γιὰ νὰ βγάλ' κανένα μιροῦδ'·

μ ι θ ο υ κ λ ι ἄ ρ ' ς οὐ, μεθυσμένος·
 οὐ μιονκλιάρ'ς τ' μύτη τ' δὲ
 χτάξ'.

μ ι λ ι ο ὺ ν' τοῦ, ἑκατομμύριο. ἰταλ.
 milione.

μ ι σ ἄ λ ἄ ῆ, τραπεζομάντηλο.

μ ι σ ἄ λ' τοῦ, ἀτομικὴ πετσέτα φα-
 γητοῦ.

μ ι σ α λ ο ὺ δ α ῆ, πονηρός· ἄ, τί
 μισαλούδα εἶδι;

μ ι ὀ ῖ ρ τοῦ, καλαμπόκι· φέτους
 τοῦ μιδίρ' μας τράνιφι.

μι σί ρ κ α ή, κοῦρκος· *δγιέ τονν*
σὰ μι σί ρ κ α φουσκών'.

μι σί τ 'ς οὐ, μεσίτης.

μ λ ί ν α ή, τυρόπιτα· *ἔκαμα μιὰ*
μλίνα σήμιρα!

μ 'νι τοῦ, γυναικεῖο αἰδοῖο· *τῆς*
μάνας σ' τοῦ μ'νι.

μ ό λ α β ο υ ς, ἐπίθ., ἥσυχος, ἀτά-
ραχος.

μ ο υ ζ α β ί ρ 'ς οὐ, σπιουῆνος.

μ ο υ ζ α β ί ρ ο ν ή, σπιούνα· *πονλὸ*
μουζαβίρον εἶνι.

μ ο υ κ α έ τ 'ς, ἀπρόθυμος, ἀδιάφο-
ρος.

μ ο υ κ α ἱ τ ι α ή, ἀδιαφορία· *ἴτς*
μονκαῖτια δὲν ἔ'εις.

μ ο υ λ ό χ α ή, μολόχα, ἀρχ. μολόχη.

μ ο υ λ ύ φ ' τοῦ, μαῦρο μολύβι.

μ ο υ λ φ ί ζ ο ν, ἀσπρίζω· *για τ'*
Πασκαλιά δὰ μουλφίσουν τοῦ
σπίτ'.

μ ο υ λ ώ ν ο ν, σιωπῶ, ἀρχ. μυλλῶ
ἢ μυλλαίνω· μούλωνι, μονρῆ,
πλιά!

μ ο υ ρ μ ο υ λ ί ζ ο ν, τρομάζω· *μουρ-*
μουλίξ' τοῦ λιχούδ' νὰ κοιμ'θῇ.

μ ο υ ρ d ά ρ 'ς οὐ, ρυπαρός.

μ ο υ ρ d α ρ ε ό ο ν, λερώνω.

μ ο υ σ ά d ρ α ή, ντουλάπα· *για τὰ*
στρώματα.

μ ο υ σ α φ ί ρ ' - οὐ d ά ς οὐ, δωμά-
τιο ὑποδοχῆς· *στρώσι τοῦ μον-*
σαφίρ' οὐdά.

μ ο ύ τ ζ α - μ ο υ ν τ ζ α τ ά ρ κ α, τὸ
παιγνίδι, τὸ «κρυφτόν».

μ ο ύ τ λ α κ, ἐπίρρ., σίγουρα, δίχως
ἄλλο· *μούτλακ θὰ γίν' δ'λειά σ'.*

μ ο ύ τ σ ι ν ο ν τοῦ, μικρὸ παιδί·
πάρ', μονρῆ, τοῦ μούτσινον
νὰ κάμον καμιά δ'λούδα.

μ ο ύ τ σ κ α ή, μούρη· *μιὰ μούτσα*
ποὺ ἔκαμς!

μ ο υ χ α b έ τ ' τοῦ, κουβέντα· *ἔκα-*
μαμι μονχαβέτ.

b ά δ α τ ι τοῦ, μεσότοιχος ἀπὸ ξύ-
λινες πῆχεις· *τουρκ. bagdati'*
βούλουνσ' δρόπα 'ποὺ τοῦ ba-
δατί.

b α ἱ ρ ά ᾑ ' τοῦ, σημαία· *τουρκ. bay-*
rak.

b α κ λ ά ς οὐ, κουκί.

b α λ d ο ό ρ ' τοῦ, μηρός· *τί δὰ d'*
ἀφίκον τ' θυγατέρα μ' νὰ δείχν'
τὰ βαλδούρια τ'ς στοῦ κόσμου;

b α λ d ί ζ α ή, κουνιάδα τοῦ γαμ-
προῦ.

b α b ά ᾑ ' τοῦ, βαμβάκι.

b α b α λ ί ζ ο ν, μιλῶ· *τὶ βαβαλίεις;*

b ά b α λ ο ν τοῦ, σκουπίδι· *φύσηξι*
ἀέρας κὶ σήκουνσι ἀναμουνζάλ' κὶ
σ'έφκι στοῦ μάτ' τοῦ βάβαλον.

b α b ό γ ρ ο ν ή, παλιόγρια.

b ά b ο ν ή, γριά· *σλαβ. babo.*

b α ξ ί σ ' τοῦ, φιλοδώρημα· *τουρκ.*
bahşış.

b ά π λ ι α κ ο ν ς οὐ, τὸ πουλι ὁ ψα-
ροφαγὰς· *δγιέ τονν τοῦ bά-*
βλιακον!

b ά ρ α ή, γούρνα μὲ νερό· *σλαβ.*
bara.

b α ρ d α β ί τ σ α ή, μικρὰ κερατοει-
δῆ ἐξογκώματα τοῦ δέρματος
ποῦ βγαίνουν στὰ χέρια.

b ά ρ ι μ, ἐπίρρ., τουλάχιστο· *τουρκ.*
bari' νὰ μὴ τύχινι τοῦ λαχείου
μ' βάριμ!

b α ρ ο ό d α ή, μικρὴ γούρνα μὲ
νερό· *φύει ἀπ' τῇ βαροῦδα.*

b α ρ d ά ᾑ ' τοῦ, στάμνα· *τουρκ.*
barbak' φέρι μ' τοῦ barḍάᾑ'

νὰ πρῶν νιρό.
b a r d a κ ο ύ δ α ἡ, μικρὴ στάμνα.
b á σ τ ρ α ἡ, μελίγκρα· τοῦ ἐπιαθεῖ
b á σ τ ρ α τοῦ πουσταν'.
b a d á λ ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ὠμός, δυσκί-
 νητος· *b a d á λ ' κ ο υ* πέραμα εἶνι.
b α τ ζ ι á ς οὐ, τὸ μέρος τῆς κα-
 πνοδόχου ποῦ προεξέχει τῆς
 στέγης· *β ο ῦ λ ο υ σ α ν τ ρ ῦ π ι ς* 'ποῦ
 τὸν βατζιά.
b á τ σ ι ς οὐ, ἀδελφός.
b α χ í ρ ' τοῦ, τὸ μέρος τῆς καπνο-
 δόχου ποῦ εἶναι μέσα στὸ σπίτι·
π ῆ ρ ι φ ο ν τ ι á τοῦ *β α χ í ρ '*.
b é λ ι ο, λένε τὸ ἄσπρο βόδι.
b é λ κ ι μ, ἐλπίζω· *b é λ κ ι μ* θὰ γίν'
 αὐτὸ ποῦ θέλου.
b ε ν ε β ρ é ᾱ ' τοῦ, εἶδος παντα-
 λониού.
b i r d é ς οὐ, κουρτίνα· *τουρκ. perde*·
καπνίσ'καν b i r d é δ ι ς.
b i ξ i ρ ν ῶ, ἀποκάμνω, βαρύνομαι
τουρκ. bezmek.
b í κ α ς οὐ, ταῦρος· τοῦ *b í κ α* τοῦν
σ φ á λ ' σ α στοῦ *τ ο ν κ á τ '*.
b i λ ι τ ξ í ᾱ ' τοῦ, βραχιόλι· *τουρκ.*
b i l e z i k ' π ο υ λ ῶ κ ' δ ο ῦ ν ' ζ α ν τὰ *b i*-
λ ι τ ξ í κ ι α τ'ς.
b i λ b í δ ' τοῦ, στραγάλι.
b i b é ρ κ α ἡ, σπόρος χαρουπιού.
b i ν á ς οὐ, σπίτι· *χ é ρ '* δὲν ἔβαλι
κ ι ξ é γ ρ ι ρ ι οὐ *b i ν á ς*.
b i d é λ ' τοῦ, φόρος.
b í ᾱ κ α ἡ, γουρούνα· *κ ο υ τ ζ ι á μ '*
b í ᾱ κ α μὲ *γ í γ ι ς*.
b ι τ í ζ ο ν, τελειώνω· *b í τ σ ι* τοῦ
φ ο ν μ í.
b λ α σ τ ρ ῶ ν ο ν, ξαπλώνω· *ᾱ δ γ ι é*
τ ο ν, *β λ α σ τ ρ ῶ θ ' κ ι* ἀπὸν *κ á τ '*
ἀπὸν τοῦ *ν í σ κ ι ο ν* *σ á β é η ς*.

b ó ι τοῦ, ἀνάστημα· *τουρκ. boy*.
b ó ι ποῦ *ἔ ρ ι ξ ι !*
b ó λ ' κ ο υ ς, ἐπίθ., ἄφθονος, εὐρύ-
 χωρος· *ἔ χ ο υ μ ι b ó λ ' κ ο υ* *κ ρ α δ í*.
b ó ρ α ἡ, θύελλα, κακὸ ποῦ πέρασε.
b ó ρ τ ξ ' τοῦ, χρέος· *τουρκ. borç*·
τὸν π λ ή ρ ο υ σ α τοῦ *b ó ρ τ ξ '*.
b ó ᾱ κ ο υ ς, ἐπίθ., χαλαρός· *b ó ᾱ κ α*
b ῆ ρ α τ ' *δ ' λ ι α í*.
b ó χ α ἡ, κακοσμία.
b ο υ γ ι α τ í ζ ο ν, χρωματίζω· *β ο ν*-
γ ι á τ σ α τοῦν *ο ῦ δ á*.
b ο υ γ ι ο ν d ρ ο ῦ ᾱ ' τοῦ, ζυγὸς τοῦ
ἀ λ ε τ ρ ι ο ῦ.
b ο ῦ κ ο υ μ α τοῦ, μπουκιά· *ἔ φ α γ α*
τ ρ α χ α ν á μὲ *β ο ν κ ῶ μ α τ α*.
b ο ῦ b a ρ ο υ ς οὐ, εἶδος κανθάρου,
ἀ ρ χ. *β ο μ β υ λ ι ῶ ς*· *τὸν κ ι φ á λ ι μ '*
β ο υ β α ρ ο í γ ι ῶ μ ο υ σ í ἀπὸν *τ ' ς*
φ ο ν τ ῆ ς *κ ι τ ' ς τ á τ ρ ι δ ι ς*.
b ο υ β é ς οὐ, ρεπούμπλικα· *σ á Φ ρ á*-
γ ο υ ς *μ ι ε ἰ ᾱ μ ι* τοῦ *β ο υ β é ς* *σ '*.
b ο υ β ο ῦ ᾱ ' τοῦ, μπουμπούκι, ἀρχ.
κ á λ υ ξ.
b ο υ β ο υ λ á d í ζ ο ν, παρατρῶγω·
μ ι φ í λ η ψ α ν *κ ι β ο υ β ο υ λ á d í σ κ α*.
b ο υ β ο ῦ φ κ α ἡ, τὸ ψημένο σπυρὶ
τοῦ κ α λ α μ π ο κ ι ο ῦ· *π ῶ ς* τὰ *σ κ á ν '*
τ á λ ό í α τ ' σ á ν τ ' β ο υ β ο ῦ φ κ α !
b ο υ d ρ á ᾱ ' τοῦ, ἀγριόχορτο ἀγ-
κ α θ ω τ ῶ· *π á ρ ι κ ε í ν α* τὰ *ξ η ρ á* τὰ
β ο υ τ ρ á κ ι α.
b ο υ ρ α ν í τοῦ, διάφορα χόρτα
ψ í λ ο κ ο μ μ é ν α καὶ *β ρ α σ μ é ν α* πολὺ
ν á γ í ν ο υ ν *χ υ λ ό ς*. *Σ ε ρ β í ρ ο ν τ α*
π ε ρ ι χ υ μ é ν α *μ é ὦ μ ὀ ἡ* *κ α μ é ν ο*
λ á δ ι.
b ο υ ρ í τοῦ, σωλήνας θερμάστρας·
τουρκ. boru.
b ο υ ρ σ ο ῦ ᾱ ' τοῦ, παλιόπαιδο· *μ á λ ι*

πλιά τί βουρσούκια εἶνι αὐτά!
βουσκαινον, χαλαρώνω.
βούτ' τού, μερί: τουρκ. but.
βουχαθι τού, κόκκινο φουστάνι.
βουχτανια ἡ, γροθιά· δώστον
 κι ἀπὸν μένα καθόδεις βουχτα-
 νιές.
βράτ' μους οὐ, στενὸς φίλος·
 βουλγ. bratim.
βρέ, μόρ. κλητικό.
βροστάρ' τού, τὸ μπροστινὸ
 μέρος τοῦ σαμαριοῦ.

N

ναλέτκους, ἐπίθ., κακός· ἄ, *βρέ*,
 ναλέτκον πιτ'νάρ'.
νάμ τού, κατόρθωμα· δὰ θὶ πῶ ἔνα
 νάμ πὸν ἔκαμι *Λιένκον*.
νειρεύονμι, ὄνειρεύομαι· ῥές
 'νειρεύκα πὸν θὶ φ'λοῦσα.
νήλιους οὐ, ἥλιος· χάθ'κι νήλιους,
 νύχτονσι.
νήσκιους οὐ, ἥσκιος· νήσκιουσι
 σ'ν ἀλλοῦδα.
νήσκιονμα τού, φάντασμα· δὲ
 χτάζ' τὰ μοῦτρα τ' πὸν γίγι
 σὰ νήσκιονμα;
νησκόος, ἐπίθ., νηστικός· νησ'κὸς
 εἶμι δῆμιρα.
νιβαίνον, ἀνεβαίνω.
νιγάζον, σκαλίζω, ἀνακατώνω·
 νιγάζι τ' φουτιὰ στοὺν οὐτζιάκι
 σ' κὶ βάμι τοῦ τξισβὲ νὰ πιούμι
 κανένα καφούδ'.
νικατόνον, ἀνακατώνω· τί νι-
 κατόν';
νισιάν τού, στόχος· πᾶμι νὰ ρί-
 ξονμι στοὺν νισιάν.
νισιαδῶ, σκοπεύω· καλὰ νισιάν-
 τσι.

νιφαλός οὐ, 1) ἀφαλός, ἀρχ.
 ὀμφαλός· *νιφαλός* τ' πουνεῖ. 2)
 γλυκὸ νηστίσιμο. Φύλλα τυλι-
 γμένα καὶ στρωμένα στὸ ταψὶ κυ-
 κλικά μὲ ἄρκετὸ σιρόπι καὶ λάδι.
νοικοκυροί οἱ, νοικοκυραῖοι·
νοικοκυροὶ ἀνθρώπ' ἱμεῖς.
νουρά ἡ, οὐρά.
νουρλός, ἐπίθ., νερούλος· *νουρ-
 λὸς γίγι* τραχανάς.
νύπρους οὐ, ὕπνος· *νύπρους μὶ
 λείπ'*.
νυστέρ' τού, νυστέρι, ἀρχ. νυ-
 στέριον· δῶσι μὶ τοῦν *νυστέρ'*
 νὰ κόψονμι τοῦν *βέτ'νον*.
δαγιαδῶ, στηρίζομαι· τουρκ. da-
 yandim.
δαηλίξ' τού, νταηλίκι, παλικά-
 ριά· τουρκ. dayilik.
δαήος οὐ, παλικάρας· τουρκ. dayi.
δάϊμα, ἐξάντληση· ἔπαθα *δάϊμα*.
δάλ' τού, κλαδί· *κόφι* κεῖνα τὰ
δάλια.
δαλαβέρ' τού, δοσοληψία· ἰταλ.
 dareavere· *πονλλά* *δαλαβέρια*
 ἔ'εις.
δάμκα ἡ, λεκές, κηλίδα· τοῦν *που-
 κάμ'σον* σ' οὔλον *δάμκις* εἶνι.
δαβλὰς οὐ, συγκοπὴ· τουρκ. dam-
 la· τοῦν *ἡρθι* *δαβλὰς*.
dadavās οὐ, ρεζίλι· *dadana* γί-
 ga στὰ *δριμίγλαβα*.
δάδη ἡ, ἀδελφή.
δαρίζον, δωρίζω· *πονλλά* *δάρισι
 ἡ* *νύφ'*.
δαυραδῶ, δυναμώνω· *δαυράντ'σι*
 τοῦν *δαμάλ'*.
δαψάνα ἡ, δαμιτζάνα.
δίνσκιον, ἀνεπτυγμένο, ζωηρό.
διρέξ' τού, δοκάρ· ἄ, *δγιέ* *τον*

ἀκέρειον διρέξ' μὶ ἔγινι.
διρλικώνον, τρώω· *διρλίκουσις*;
διρμόν'· τοῦ, μεγάλο κόσκινο.
διρμουρνίζον, κοσκινίζω μὲ τὸ
 διρμάνι.
δλνγαδιάζον, ἰσιώνω· νὰ *δλν*-
 γαδιάκς *λίγον* τὸν *κουρμί* σ'.
δουμάν'· τοῦ, καπνός· τουρκ. du-
 man.
δουμανιάζον, βάζω φωτιά·
δόσ'· τον *δουμάν'*.
δουβέξ'· τοῦ, ξύλινο γουδί.
δουναμάς, ἐπίρρ., ἄνω-κάτω·
μάνα μου, τί *σπίτ'* *δουναμάς*
εἶνι αὐτό;
δουδοονλές, μούσκεμα· *δουδου*-
λές ἔγινα.
δουρβάς οὐ, μικρὸς σάκος· τουρκ.
 torba.
δουρβάν α ἦ, ξύλινο κυλινδρικό
 δοχεῖο, ποῦ χτυποῦν τὸ γάλα·
ἐλα νὰ σὶ *δώσον* *ματάν'* *θήμιρα*
*δουρβάν'*σα.
δουρή, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ χτυ-
 πητὸ κόκκινο χρῶμα.
δουρσέξ'· τοῦ, στρῶμα· *ρίξι* τοῦ
δουρσέξ'· νὰ *πλαγιάσου*.
δουσμάν'· οὐ, ἐχθρός· *μουρή*,
Ρίνκου *δουσμάνου* *τί* *κασμέρια*
εἶνι αὐτὰ ποῦ *κάνουν*;
δράβαλα τά, φασαρίες· ἰταλ. tra-
 vaglio.
νυχτερεύον, ἀγρυπνῶ· *πόφι* θὰ
νυχτερέψουμι.

Ξ

Ξέχονρα, ἐπίρρ., χωριστά· *Ξέχον*-
ρα *κάθονά*.
Ξιθ'μαίλον, ἀνακουφίζομαι· τοῦ
τάπα καὶ *Ξιθύματα*.

Ξικόπ'κα, λύθηκα· *Ξικόπ'καν* οὐ-
 λοι νὰ *γίλοῦν*.
Ξιπαῖάζον, κρυώνω πολὺ· *Ξιπαῖ*-
σα *ποῦ* τοῦ *κρύου*.
Ξιπάτουμα τοῦ, τελεία κατα-
 στροφή.
Ξιπατομὸς οὐ, τελεία κατα-
 στροφή.
Ξιπονπρίσκα, ξεπρίστηκε· *Ξι*-
πονπρίσκι *βούζα* τ'.
Ξιρατίξ'· τοῦ, ἐμετός· *εἶχα* *Ξιρα*-
τίξ' *θήμιρα*.
Ξιστό'ησα, *δίπ* *Ξιστό'ησα*.
Ξιφτίζον, μαδῶ· *Ξέφτ'σι* ἡ *σκουρ*-
τέλλα.
Ξλίξ'· τοῦ, τὸ ξύλο ποῦ ἀνοίγουν
 τὰ φύλλα γιὰ τὶς πίτες· *δέσ*ι τοῦ
χαλβᾶ *στον* *Ξλίξ'*· νὰ *κάνουμι*
χλάτσκα.
Ξόγονμα τοῦ, ἐξόγκωμα.
Ξόδια, δὰ *χουρέψ'*· καὶ τὰ *μάτια* σ'
 καὶ τὰ *ξόδια* σ' (παροιμ. φράσις).
Ξόδιασμα τοῦ, ξόδεμα.
Ξυστρι τοῦ, ἐργαλεῖο ποῦ *ξύ*-
νουν τὰ *ζῶα*.

Ο

Ὀλνοι, ἐπίθ. καὶ ἀντων., ἀρχ. ὄλος.
Ὀμνιοις ἐπίθ., ἀρχ. ὅμοιος.
Ὀρνιθα ἦ, κότα, ἀρχ. ὄρνις· ἃ,
κουσιάζ'· τι *τόρα* σὰ *χοῦλαβ*ις
*οὐρνίθ*ις.
Ὀσνοι, ἀντων., ἀρχ. ὅσος.
Ὀύβριὰ ἦ, Ἑβραία· σὰν *Ὀύβριὰ*
φονιάς·.
Ὀύβριος οὐ, Ἑβραῖος.
Ὀύμιλῶ, ὁμίλῶ, ἀρχ. ὁμίλια· *τί*,
ἡρέ, *σᾶς* *πειράξι* *σᾶς* *ποῦ* *οὐμίλ'*-
σα;
οὔβα, ἐπίρρ., κρίμα· *οὔβα*, *τί* *ἔπαθ*ι

Λιένκον;

ὀβιου του, πύο· ἀρχ. ἔμπυος.
 οὐμτίζου, περιμένω· ἀποὺ δένα,
 ἡρὲ καλὸ μ', δὲν οὔμιτζα νὰ
 κουρκοντιάσ' κὶ τοῦ δ'κό σ'.
 οὐdάς· οὐ, δωμάτιο· τουρκ. oda·
 κούρτσα τὰ κάδρα στοὺν οὐdά.
 οὐdούδ'· τοῦ, μικρὸ δωμάτιο.
 οὐρθά-κουφτά, ἐπίρρ., καθαρὰ·
 ξηγήθ'κα οὐρθά-κουφτά.
 οὐριξάτους οὐ, αὐτὸς ποὺ ἔχει
 ὄρεξη· οὐριξάτους μὲ εἶδι 'πόψι.
 οὐρμάν'· τοῦ, δάσος· τουρκ. orman.
 οὐροῦμκου, ἐπίθ. δυνατός· σκα-
 λώνουδι ἕνας μὲ τοὺν ἄλλον σὰν
 οὐροῦμκα πιτ'νάγια.
 οὐροσούης οὐ, γουρσουζης, ἄτυ-
 χος, κακός· τουρκ. uğur-suz·
 ξέρ'ς ἀμὰ τί οὐρσουής ἀνθρου-
 πους εἶνι;
 οὐροσούσ'κα τά, γουρσουζικα·
 κείνα τὰ οὐρσουσ'κα τὰ οὐρ-
 νίθια σ' πλάνταξαν 'ποὺ τοῦ
 προυτ'ησκά.
 οὐρετλίξ'· τοῦ, συνεταιρικό·
 τοῦ χουράφ' τοῦ ἔχουμι οὐρετα-
 λίξ'.
 οὐρετόνουμι, ντύνομαι· οὐρετόθ'-
 κι νὰ πάη στή χαρά.
 οὐστὰς οὐ, χτίστης· πάρι, ἡρὲ
 καλὸ πιδί, αὐτὸ τοῦ μισάλ' κὶ
 δώστον στοὺν οὐστία.
 οὐτζιάξ'· τοῦ, ἐστία· τουρκ. ocak·
 ρίξι ξύλα στοὺν οὐτζιάξ'.
 οὐχτὸς οὐ, ἔχθρός· ἀρχ. ἔχθρός.
 ὄψ'μα, ἐπίρρ., ἀργά· ὄψ'μα ἔβαλα
 τὰ βοστανία.
 ὄψ'μου, ἐπίθ., ἀργά· ὄψ'μον τοῦ
 ἔχου τοῦ μιδίθ.

Π

πααίνον, πηγαίνω· τί πααίν'ς
 πέρα-δῶθι;
 παζάρ'· τοῦ, ἀγορά· τουρκ. pazar·
 τὴν Τρίτ' ἔχουμι τοῦ παζάρ'.
 παζαρεύου, συμφωνῶ· τοῦ πα-
 ζάριπα τ' ἄλογον.
 παιτσιὰ ἢ, χοῦφτα.
 παλαβώνον, τρελλαίνω, ἀπογοη-
 τεύω· τοὺν παλάβονδς.
 παλαίξου, ψάχνω· τόση ὥρα πα-
 λαίξ' θυγατέρα σ'.
 παλᾶξ'· τοῦ, χηνόπουλο.
 παλάντζα ἢ, ζυγαριά· βενετ. ba-
 lanza.
 παληγουριά ἢ, παρηγοριά.
 παληγουρεῶ, παρηγορεῶ· μὲ ἦρθαν
 τόσα βάσανα κὶ ποιὸς μὲ πα-
 ληγόρ'σι;
 παλούξ'· τοῦ, παλούκι· ἑκατδς
 ἡρουστά μ' σὰ παλούξ'.
 παναῦρ'· τοῦ, πανηγύρι, ἀρχ. πα-
 νήγυρις· κὶ σὺ μονρεή Λιένκον
 στοὺ παναῦρ';
 πάννα ἢ, 1) κομμάτι ὕφασμα ποὺ
 καθαρίζουν τὸ φοῦρνο· 2) σπάρ-
 γανο.
 παντεχαίνον, περιμένω· σὶ παν-
 τύχυνα κὶ δὲν ἦρτις.
 παπάξια τά, τράπουλα· δὲ χόρ-
 τασαν πλιά νὰ παίξ'ν παπάξια
 οὔλ' δὴ μέρα.
 παπαδόβλα ἢ, χαμόμηλο.
 παπάτκα τά, παπούτσια κλειστά
 μπροστά.
 παπλιάκ'ς οὐ, γέρος.
 παραμαλιάδα ἢ, ὑπερκούραση·
 παραμάλιασα οὔλ' δὴ μέρα.
 παραπανήσιου, ἐπίθ., περιτ-

τός· παραπανήσιους εἶμι.
 πα ρ α π ό ρ τ' τοῦ, μικρὴ πόρτα·
 θέβκι 'πὸν τὸν παραπόρτ'.
 πα ρ α σ τ α ί ν ο υ, παριστάνω· πῶς
 νὰ στοῦν βαραστήσουν;
 πα ρ α ν τ ί δ α ἢ, κρόταφος· ἴ, μον-
 ρή πῶς τοῦ χτύπ'σι σ' βαραντί-
 δα τοῦ τέκνον!
 πα ρ ά φ ο υ ρ ο υ ς, ἐπιθ., παράφο-
 ρος, εὐερέθιστος.
 πα ρ μ ά ῃ' τοῦ, κάγκελο· μὴν ἀ-
 κονθῆς στὰ παρμάκια· θὰ πέ'ης.
 π ά ρ σ' μ ο υ τοῦ, ἔσοδο· δὲ χον-
 ταίν'ς 'πὸν πάρσ' μου.
 πα ρ τ ά ῶ' τοῦ, κουρέλι· τουρκ. par-
 tal· ἔ, ἡρέ, πιδίμ', τὰ παρτάλια-
 ῖς τὰ ροῦχα σ'.
 πα ρ τ α λ ί ά ρ' οὔ, κουρελιάρης.
 πα σ ά λ' μα τοῦ, ἐπάληψη.
 πα σ ι α λ ο ύ τ' κα αὐ γ ά, πρόχειρο
 φαγητό. Σπάζουν αὐγά μέσα σὲ
 νερό πὺν βράζει. Τὰ περιχύ-
 νουν μὲ τσιγαρισμένο βούτυρο
 καὶ κόκκινο πιπέρι· σήμιρα ἔ-
 χονμι πασιαλούτ'κα αὐγά.
 πα σ π ά ῶ' ἢ, ἀρχ. πασπάλη.
 πα σ π α λ ί ζ ο ν, πασπαλίζω.
 π ά σ τ ρ α ἢ, καθαριότητα· μιγάλ'
 πάστρα ἔχ'.
 πα σ τ ρ ε ύ ο ν, παστρεύω, καθαρίζω.
 πα σ τ ρ ι κ ά, ἐπίρρ., καθαρά.
 πα σ τ ρ ι κ ό ς, ἐπιθ., καθαρός.
 πα τ' μ α σ ι ά ἢ, πατημασιά.
 πα τ ο ύ ν α ἢ, πέλμα· τί τρανῆς
 πατοῦνς ἔ'εις;
 πα τ σ ι α β ρ ο ύ δ α ἢ, ξεσκονό-
 πανο· πάρι κὶ σὺν μιὰ πατσια-
 βρούδα νὰ παστρέψονμι τ'ς οὐ-
 δάδεις.
 πα τ σ ι α λ ί κ ι α τ ά, τὰ κορδόνια

τοῦ σῶβρακου πὺν δένουν στὰ
 πόδια.
 πα τ ῶ ἰ τοῦ, κεφάλι· πὺν τ'ς τι-
 κνάει κὶ κατεβάξ' τοῦ πατῶ ἰ τ'ς
 τέτοια μονραφέτια;
 π έ ρ λ α ἢ, πουτάνα· ἄ, αὐτὴ τὴ
 πέρλα ποιὸς τὴ λουγαριάξ';
 π έ ρ' ὅ', ἐπίρρ., ἀρχ. πέρυσι.
 π έ τ' ν ο υ ς οὔ, πετεινός· πιαῖσι
 τοῦν βέτ'νου νὰ τοῦν σφάξονμι.
 Π έ φ τ' ἢ, ἀρχ. Πέμπτη.
 π έ φ τ ο υ, πέφτω, ἀρχ. πίπτω· νὰ
 χτάης νὰ μὴ πέφτ'ς.
 π ι δ ε ύ ο υ, βασανίζω· πιθεύκα που-
 λὺν στὰ νιάτα μ'.
 π ι δ ἰ τοῦ, παιδί, ἀρχ. παιδίον· ἡον-
 ρεῖ νὰ ἀρρώχῃσι τοῦν πιδί.
 π ι δ ι μ ά ρ α ἢ, στενοχώρια· που-
 λές πιδιμάρις ἔ'εις.
 π ι ζ ο ύ ῶ' τοῦ, πεζούλι, λιθόχτι-
 στο κάθισμα στὴν αὐλή.
 π ι κ α σ ά μ ι ν ο υ ς οὔ, ἐκεῖνος πὺν
 τὰ ξέρει ὅλα, ὁ πολύξερος.
 π ι λ ι σ τ έ ρ' τοῦ, περιστέρι.
 π ι π ι λ ί ά ἢ, στάχτη· κώλους σ'
 δὲν πιὰν' πιπιλιά.
 π ι ρ ά τ' οὔ, ξύλινο δοκάρι πὺν
 περνάει ἀπὸ τὴ μιὰ παραστάδα
 στὴν ἄλλη, γιὰ νὰ ἀσφαλίζη
 ἀπὸ μέσα ἢ πόρτα· βάλλι τοῦν bi-
 ράτ' στὴν πόρτα.
 π ι ρ β ά ξ' τοῦ, περβάξι, ἢ πλαῖνὴ
 σκαλιστὴ σανίδα τῆς ἀστρέχας·
 τουρκ. pervaz· ἔσπασι τοῦν πιρ-
 βάξ' ἀπ' τὴν ἀστριχιά.
 π ι ρ γ ι ό ν' τοῦ, πρίονι, ἀρχ. πρίων.
 π ι ρ ἰ δ ρ ο υ μ ο υ ς οὔ, περιδρομος,
 ἀρχ. περιδρομος· ἔφαῖς ἔνα bi-
 ρομον.
 π ι ρ κ ἰ τοῦ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-

μνης Λαγκαδᾶ.
 π ι ρ ο ύ ν' τοῦ, πιρούνι, ἀρχ. περόνη.
 π ι ὁ μ α ν ε ύ ο ν, μετανοιώνω· τουρκ.
 pışman + κατὰλ. -εὐώ· δὲ π i ὁ μ α -
 ν ε ύ ο ν γι' αὐτὸ ποὺ ἔκαμα.
 π ι σ τ ι μ ᾶ ῶ' τοῦ, πιστιμάλι, πε-
 τσέτα προσώπου· φέρι τοὺ π i -
 σ τ ι μ ᾶ ῶ' νὰ σφουξίτῳ.
 π ' κ ᾶ μ ' σ ο υ τοῦ, πουκάμισο.
 π λ ᾶ β α ἦ, βάρκα λίμνης· ἀπὸ τὸ
 βουλγ. р. plavam (=πλέω).
 π ' λ ᾶ δ α ἦ, πουλάδα, νεαρή κότα.
 π λ α σ τ ὸ τοῦ, καρβέλι ψωμί· τὰ
 ἔβγαλεις τὰ πλαστὰ 'πὸ τοῦ τοῦ
 φούρνου!
 π λ ι β ρ ί τ ο ν μ α τοῦ, πλευρίτω-
 μα· πλιβριτόθ'κα δήμιρα.
 π λ ι β ρ ί τ ' ς οὔ, πλευρίτης, ἀρχ.
 πλευρίτις.
 π λ ι β ρ ι τ ὶ ο ν ο ν, κρυώνω.
 π λ ι β ρ ὶ τοῦ, πλευρό, ἀρχ. πλευ-
 ρόν· μὴ πόνιθι τοῦ πλιβρό.
 π λ ι θ ι τοῦ, ἀρχ. πλινθίον.
 π λ ι μ ὶ ο ν' τοῦ, πλεμόνι, ἀρχ. πνεύ-
 μων.
 π λ ι ξ ο ὑ ὶ α ἦ, πλεξίδα.
 π ' λ ο ὑ ὶ τοῦ, πουλούδι, κοτόπου-
 λο· οὐ κορυφαζιζιάς ἔφαῖ οὔλα
 τὰ π'λούδια μ'.
 π λ ο ὑ ᾶ' τοῦ, ξύλινο ἄλετρι.
 π ν ι μ α τ ' κ ὸ ς οὔ, πνευματικός,
 ἀρχ. πνευματικός.
 π ο υ δ ἦ ρ ο ν, τρικλοποδιζώ· μὴ πό-
 δηρις.
 π ο ι ὸ ς, ἀντων. ἐρωτημ., ἀρχ. ποῖος.
 π ὅ μ ' ν α, ἀπόμεινα· κόσια πόμ'νις.
 π ὅ ν τ ῆ' τοῦ, πόντζι, ρακὶ βρασμέ-
 νο με ζάχαρι καὶ μαυροπίπερο
 γιὰ τὸ κρυολόγημα.
 π ὅ ρ ὶ ο ν ο ς οὔ, πορδῆ.

π ὅ τ α π ο υ ς -η -ον, ἀντων. ἐρωτ.,
 ποῖός τις· πόταπους εἶνι;
 π ο υ γ ᾶ λ ι α ἐπίρρ., σιγά· πουγά-
 λια πιρπάτα.
 π ο υ γ ι ᾶ τ α ἦ, τὸ μέρος τῆς αὐ-
 λῆς ποὺ δένουν τὰ ζῶα τὸ κα-
 λοκαίρι· δέδι τὰ ζῶα σ' βοῦ-
 * γιάτα.
 π ο υ δ α ρ κ ᾶ τ ᾶ, οἱ πρόμοχοι τοῦ
 τσιακμᾶ.
 π ο υ δ ο ν κ λ ὶ ο ν ο ν, πεδικλώνω·
 πὼς πιρπατοῦσι πονδονκλώθ'κι
 κὶ ἔπιθι.
 π ο υ κ λ ο υ π ί σ ο ν, ἀναποδογυρίζω·
 γάλια δὰ πονκλονπίσ' ἦ πλάβα.
 π ὅ μ α ἦ, ζέστη· μιγάλ' πούμα
 ἔκαμι δήμιρα.
 π ο υ ξ ι μ ᾶ δ' τοῦ, παξιμάδι.
 π ὅ π α ἦ, μικρὴ λειτουργιά ποὺ
 μοιράζουν τὰ Ψυχασάββατα.
 π ο υ π ᾶ ρ α ἦ, μικρὰ κομμάτια ψω-
 μιοῦ μέσα σὲ ζωμὸ φαγητοῦ.
 π ο υ ρ λ ῖ δ' τοῦ, ἐξογκωμένο μάτι·
 ἀν ἔρτον ἰκεῖ δὰ στὰ βγάλλον
 τὰ πουρλῖδια σ'.
 π ο υ ρ λ ὶ ὶ τοῦ, μάτι· δὲ χτάεις τὰ
 πουρλόκια σ';
 π ὅ φ κ α ἦ, ψέμα· ποῦφκις μᾶς ἔεν.
 π ο υ φ ν ῖ ζ ο ν, κλάνω· οῦφ, πού-
 φνιδῖς.
 π ὅ φ ρ ο ν ο ς οὔ, κούφια πορδῆ.
 π ὅ ψ ι, ἐπίρρ., ἀπόψε· 'ποψὶ δὰ ἔρ-
 τουν.
 π ρ α σ κ α ν ῖ ζ ο ν, καταβρέχω· που-
 γάλια μὴ πρσασκάνιδις.
 π ρ ῆ κ ν α ἦ, μελανὰ στίγματα.
 π ρ ῖ γ α ἦ, παγίδα ποὺ πιάνουν τὰ
 πουλιά.
 π ρ ι ὶ ν ῖ ᾶ' τοῦ, ἀφούσκωτο ζυμάρη·
 κάτ' μούτρα εἶχι, σὰ πριθνίξ'.

π ρ ο υ β ο υ δ ῖ ζ ο υ, κατευοδώνω.
 π ρ ο ὕ ν α ἤ, βατόμouro.
 π ρ ο υ ν ι ᾶ ἤ, βάτος.
 π ρ ο υ σ ᾶ ν α μ α τοῦ, ξερό ξυλάκι,
 φρύγανο.
 π ρ ο υ σ κ έ φ α λ ο υ τοῦ, προσκέ-
 φαλο, ἄρχ. προσκεφάλαιον· βά-
 λ ι σ τ ο ὦ π ι δ ο ὗ δ' π ρ ο υ σ κ έ φ α λ ο ν.
 π ρ ο υ σ φ ὶ λ' τοῦ, προσφῶλι, αὐ-
 γὸ ποῦ μένει στή φωλιά.
 π ρ ὅ φ τ α σ' ἤ, φάϊ λῆγον γιὰ προ-
 φτας'.
 π ν κ ν ᾶ δ α ἤ, ψιλὴ σήτα.
 π ὕ ρ α ἤ, ξέστη· ἄναψι τοὺ οὐτζιάξ'
 νὰ πάρουμι μὰ πύρα.
 π ὕ ρ ο υ μ α τοῦ, ξέσταμα.
 π ν ρ ο υ σ τ ι ᾶ ἤ, πυροστιά.

P

ρ α κ ῖ τοῦ, οὔζο· τουρκ. raki· φέρι
 μ α ς δ ν ὀ ρ α κ ι ᾶ.
 ρ ᾶ μ μ α τοῦ, κλωστή, ἄρχ. ράμμα.
 ρ ᾶ τ θ κ α ἤ, κρεμυδοφάγος.
 ρ ᾶ χ' ἤ, ράχη, ἄρχ. ράχης.
 ρ ι β ὸ λ' τοῦ, περίστροφο· ἄμὰν αὐ-
 τὸς παλαβός, θὰ τοὺ τσιατίσ'
 τοὺ ριβόλ'.
 ρ ο υ δ ᾶ ν' τοῦ, ρουδάνι, ἀνέμη· ρου-
 δάν' σὶ πάει σήμιρα.
 ρ ο υ θ ο ὗ ν' τοῦ, ρουθούνι, ἄρχ.
 ρῶθων.
 ρ ο υ δ α β ῖ τ σ α ἤ, μάλλινη κλω-
 στή· 'κεῖνη ξέρ' μοννάχα 'ποὺ
 ρουδαβίτσις.
 ρ ο υ χ α λ ῖ ζ ο υ, ροχαλίζω. ρουχα-
 λῆις πουλὸ στοὺ νύπνου σ'.
 ρ ο υ χ ᾶ λ' τ ζ μ α τοῦ, ροχάλισμα.

Σ

σ α γ ᾶ ν' τοῦ, μεταλλικὸ βαθὺ πιάτο·

τουρκ. sahan.
 σ α κ α τ ῖ ᾱ' τοῦ, ἀναπηρία.
 σ α κ ᾶ τ' οὐ, ἀνάπηρος· τουρκ.
 sakat.
 σ ᾶ λ' τοῦ, σάλιο· μὲ πῆραν τὰ σά-
 λια σ'.
 σ ι α λ ῖ ᾶ ᾱ' τοῦ, σαλιγκάρι.
 σ α λ ῖ ᾶ ρ' οὐ, ἐπίθ., ἐπιτόλαιος· σα-
 λιάρ'ς γίγεις.
 σ ᾶ λ μ α τοῦ, λεπτὸ ἄχυρο.
 σ α λ τ α ν ᾶ τ' τοῦ, ἐπίδειξις· τί σαλ-
 τανάτια εἶνι αὐτά;
 σ α μ ᾶ ρ' τοῦ, σαμάρι, ἄρχ. σάγμα.
 σ α μ α ρ ᾶ δ' κ ο ν τοῦ, σαμαράδικο.
 σ α μ α ρ ᾶ ς οὐ, σαγματοποιός.
 σ α μ α ρ ο υ σ κ ὶ τ' τοῦ, ἀπὸ τὸ
 οὐσ. σαμάρι καὶ σκουτί.
 σ α μ α ρ ὶ ν ο υ, σαμαρόνδ' τοῦ γα-
 δούρ' νὰ τοὺ φορετώσουμι.
 σ ᾶ μ α τ', σύνδ., σάμπως· σάματ'
 ἡθιλι νὰ τοὺ κάμ';
 σ α μ ο ν β ῖ λ ι α ἤ, ξωθιά.
 σ α ρ α δ ο ὗ δ' τοῦ, μικρὴ λειτουρ-
 γιά.
 σ α ρ ῆ, λένε τὸ βόδι μὲ τὸ χτυπητὸ
 κίτρινο χρῶμα.
 σ α ρ μ ᾶ ς οὐ, ντολμαδάκι· τουρκ.
 sarma· σήμιρα ἔφαγα ἕνα σαρμά.
 σ β ῶ, σβήνω.
 σ ῑ ῖ α τᾶ, πράγματα.
 σ ῑ ῖ λ λ α ἤ, λατιν. sella.
 σ ῑ ῖ ν α, ἄντων.
 σ ῑ ῑ δ α β ο υ ς οὐ, ξανθός.
 σ ῑ ῑ ρ ο υ ν, σέρνω.
 σ ῑ ῑ μ ι ρ α, ἐπίρρ., ἄρχ. σήμερον.
 σ ῑ μ ι ρ' ν ὅ ς, ἐπίθ., σημερινός.
 σ ῑ ῑ τ α ἤ, πυκνὸ κόσκινο.
 σ ῑ, πρόθ. σέ.
 σ ι α γ ῖ ᾶ ᾱ' τοῦ, χοντρὸ μάλλινο
 ὕφασμα· τουρκ. sayak.

σια δῶ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐδῶ.
 σιακάτ', ἐπίρρ., πρὸς τὰ κάτω.
 σιάκας οὐ, ἀνόητος.
 σιακάς οὐ, ἀστεῖο· *πουλὲς σιακάδης* λῆς.
 σιακεῖ, ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐκεῖ.
 σιαμάρ' τοῦ, χαστούκι, μπάτσος· *μούλουνι μὲ δὲ δώσου κάνα σιαμάρ'*.
 σιαματὰς οὐ, θόρυβος· *τουρκ. samata· ἔ, ἡρὲ πιδί μ' τί σιαματὰς εἶνι αὐτός 'πὸν δὴ θένα;*
 σιαμι τοῦ, μαῦρο γυναικεῖο κεφαλομάντηλο μὲ κρόσια καὶ ἄνθη.
 σιαπάν', ἐπίρρ., πρὸς τὰ ἐπάνω.
 σιαπέρα, ἐπίρρ., πρὸς τὰ πέρα.
 σιαδίξ' οὐ, ἀλλήθωρος· *σιαδίκα χιράξ'*.
 σιαδκίν' οὐ, χαζός· *δίπ πλιά σιαδκίν'ς γίγισ.*
 σιαστιζόν, τὰ χάνω.
 σιαψιάλ' οὐ, ἐκείνος ποῦ δὲν ξέρει τί λέει· *τί μουρὴ δὲν ἀδρέπιθι νὰ λῆς τέτοια σιαψιάλ'κα λοῖτα στοὺν ἄνθρωπον;*
 σιβαίνον, εἰσβαίνω, μπαίνω.
 σιβδάς οὐ, ἔρωτας· *τουρκ. sevda· δὲ χτέπ'σι οὐ σιβδάς στοὺν κιφάλ'*.
 σιῖρ τοῦ, περίπατος· *πᾶμι στοὺν δούρ.*
 σινί τοῦ, στρογγυλὸ χάλκινο ταψί· *τοὺν καλαῖτσα τοὺν σινί.*
 σιδίζον, λυώνω· *μὲ δίν'τεις δ' ὥρυόδα μ'.*
 σιρέτα ἡ, χρωματιστὸ μαντήλι τῆς μύτης.
 σιρμέτ'κους, ἐπίθ., πρόθυμος.
 σίρεκα ἡ, μικρὸ ψάρι τῆς λίμνης Λαγκαδᾶ, σὰν τῇ γόπα.

σιρβέτ' τοῦ, σιρόπι.
 σιφέρ' τοῦ, ταξίδι· *στοὺν σιφέρ' ἦσουν;*
 σιόϊκα ἡ, σουγιάς.
 σιονβές οὐ, ὑποψία· *ἔχον σιονβὲ γι' αὐτόν.*
 σιονβιλίζονμι, ὑποψιάζομαι· *τί τοὺν σιονβιλίζι;*
 σιόδο τοῦ, μουνί.
 σκάκαλους οὐ, ἀκρίδα· *γιόμουσ' τοὺν χονράφ' ἀπὸν σκακάλ'.*
 σκαμνί τοῦ, χαμηλὸ κάθισμα.
 σκανιάζον, στενοχωροῦμαι· *ποὺν λὸ μὲ σκάνιασι δῆμιρα.*
 σκαντζούλα ἡ, μοῦρο, σκάμνο· *δγιέτι σκαντζούλις ἀραπούδια!*
 σκασιόρ' οὐ, ἀλαφρὺς.
 σκέπ' ἡ, ἀρχ. σκέπη· *τὸ γυναικεῖο μαντήλι τοῦ κεφαλοῦ.*
 σκέπασμα τοῦ, σκέπασμα.
 σκέψ' ἡ, ἀρχ. σκέψις.
 σκιένονμι, σιχαίνομαι· *νὰ χτάης κι νὰ σκιένιθι.*
 σκιπάρ' τοῦ, σκεπάρνι, ἀρχ. σέπαρνον.
 σκουρδονκόπανον τοῦ, γυρῖνος.
 σκουρτέλλα ἡ, τὸ καλὸ γυναικεῖο παλτό, φοδραρισμένο μὲ γούνα.
 σκουτίδα ἡ, σκοτάδι· *σκουτίδα εἶνι δῆσον.*
 σκουτιδιάζ', νυχτώνει· *σκουτιδισι πουλὺ.*
 σκουτούρα ἡ, φροντίδα· *ἔχον πουλὲς σκουτούρις στοὺν κιφάλι μ'.*
 σκουφούνια τά, οἱ μάλλινες χοντρές κάλτσες ποῦ πλέκονται στὸ χέρι.
 σκρόφα ἡ, πρόστυχη, λατιν. scrofa.

σμοὺ χραή, σοῦρωπο.
 σμοὺ χραήι, σουρούσωσε· σμού-
 χραδὺ· στοὺ σπῖτ'· νὰ πᾶς γιατί
 δὰ δὲ πάρονι σαμουβίλις.
 σβο υρῖζ ο υ, μιλῶ· οὔ, τί πολὺδ
 ποὺ σθοουρῖζ';
 σνι βα σκι ἂ ἦ, ἀρραβωνιαστικιά.
 σνι βα σκ ὁ σ οῦ, ἀρραβωνιαστι-
 κός.
 σνί βα σμα τοῦ, ἀρραβώνας.
 σνό μα τ ο υ σ οῦ, συνονόματος.
 σδ ρά νια τὰ, ἐσώρουχα· τὰ ἄπλου-
 δὲ τὰ σδράνια;
 σο υ γ λ ῖ τοῦ, σουβλί·
 Δὲν δὲ πρέπει, μούρ', Μαρούδα,
 δὲν δὲ πρέπει ἰργατίνα.
 Μοὺ δὲ πρέπει σουβασκίνα
 γιὰ νὰ κάθῃσι στ' ἀνώϊα,
 ἔρ στ' ἀνώϊα, στὰ κατώϊα
 κὶ νὰ τρῶς ἀρνιά ψημένα
 κὶ κριάρια σουγλισμένα.
 σο υ κ ἂ ῥ' τοῦ, δρόμος· τουρκ. so-
 kak.
 σο υ λ ο ὗ ῥ' τοῦ, ἀναπνοή. σου-
 λούῥ' δὲ μ' ἄφ'κι νὰ πάρον
 δήμιρα.
 σο υ ν ο ὦ μ ι, συνεννοοῦμαι.
 σο υ ρ β ἄ τ α ἦ, τυρόγαλο.
 σο υ ρ γ ι ο ὦ ν' τοῦ, ἐξορία· τουρκ.
 sürgün.
 σο υ ρ δ ῶ, ρίχνω μὲ δύναμη μακριά·
 σοῦ ρ τ θ ι δ' κατρουλιὰ τ'.
 σο υ ρ ο υ τ ξ ἦ σ οῦ, συνήγορος· ἑ-
 να σουροντζή δὰ δὲ βάλομι;
 σο υ ρ τ ο ὗ ῥ' οῦ, ἀλήτης· τουρκ.
 sürtük· ὀγιέ τονν τοῦ σουρτου-
 κλμέ· οὔλον σουρτζίζ'· κὶ δὲ κά-
 θιτι.
 σο υ σ τ ἄ, ἐπίρρ., ἀρχ. ὀρθῶς.
 σο υ σ τ ὁ σ ἐπίθ., ἀκέριος.

σο υ φ ρ ἄ σ οῦ, χαμηλὸ τραπέζι.
 τουρκ. sofra.
 σπα ρ τ ῖ ν α ἦ, χοντρὸ σκονί· φέρι
 τῇ σπαρτίνα νὰ κάνομι κούνια.
 σπ ι ν τ ῖ ἄ ρ' τοῦ, σπουργίτης· χτύ-
 π'σα ἕνα σπιντζάρ'.
 σπ ι ρ τ ο υ λ ὁ γ ο υ σ οῦ, καμινέτο.
 βάλι τοῦ τξισβὲ στοῦ σπιρτου-
 λόγον.
 σπ λ η ν ῖ ἄ ρ' σ οῦ, σπληνιάρης.
 σπ ο ὗ ῥ α ἦ, κομπρέσα· βάλι στοῦ
 πιδοῦδ' μιὰ σπούζα.
 σ τ α λ α χ ῖ ζ ο υ μ ι, λαχταρά· νὰ
 χτάης κὶ νὰ σταλαχίζῃσι σα-
 λιάρ'.
 σ τ η μ ὁ ν' τοῦ, ἀρχ. στημόνιον.
 σ τ' λ ι ἄ ρ' τοῦ, ραβδί, ἀρχ. στει-
 λεός.
 σ τ ο ῖ β α ἦ, σωρός· στοίβα εἶνι
 τὰ ξύλα.
 σ τ ο ι χ ῖ ζ ο υ, στοιχίζω, ἀρχ. στοι-
 χίζω· πόσον δὲ στοίχ'θι ἡ φού-
 τα;
 σ τ ο ῖ χ' μ α τοῦ, στοίχημα· πόσον
 στοίχ'μα ἔβαλεις;
 σ τ ο ι χ' μ α τ ῖ ζ ο υ, στοιχηματίζω.
 σ τ ὀ λ' σ μ α τοῦ, στόλισμα, ἀρχ.
 στόλισμα.
 σ τ ο ὗ ῥ' τοῦ, βλάκας· ἄμ τέτοιον
 στοῦῥ' ποὺ εἶθι;
 σ τ ο υ β ὶ ο ν ο υ, φράζω τρύπα· τ'ς
 στούβουσα τῇ δρύπα.
 σ τ ο ὕ π ο υ μ α τοῦ, μὲ στούβου'ις
 μὲ τὰ λῶϊα σ'.
 σ τ ὀ φ α ἦ, καλὴ γυναικεία ποδιά·
 ἰταλ. stoffa· μάλι, μουρῇ, τί στό-
 φα ποὺ ἔχ';
 σ τ ρ α β ἄ, ἐπίρρ., ὄχι ἴσια· στραβὰ
 νὰ κάτθης κὶ ἴσια νὰ οὔμιλῃς.
 σ τ ρ α β ὶ ο ν ο υ, στράβονδὶ τοῦ ζνί-

χιμ'.
στρέγοι, ἀνέχομαι, συμφωνῶ, ἀρχ.
στέργω· θά στρέξουμι.
στρίγλα ἢ, κακόψυχη γυναῖκα.
στρουμῶχρον, στενοχωρῶ, πιέ-
ζω· ἄσχημα μὲ στρουμῶξι.
στρουσίδι· τοῦ, στρωσίδι, ἀρχ.
στρῶσις.
στ'χιὸ τοῦ, δαιμόνιο· τοῦ βιὸ
παντρεῦ· τοῦ στ'χιὸ (παροιμία).
σύβρασ' ἢ, σύβρασις, κρεμύδια
ψιλοκομμένα καὶ ροδοκοκκινι-
σμένα στὸ λάδι μὲ κόκκινο πι-
πέρι. Μὲ τὴ σύβραση περιχύ-
νουν τὸ μπουρανί, τὴ φασολάδα
καὶ τὸ βραστὸ κολοκύθι.
συχίσις· παθα σύγχισι.
συνδέομαι, μνηστεύο-
μαι.
συνδιδέμενος οὐ, ἀρραβωνιασμένος.
συνδιδέμενος οὐ, ἐπιδημία· μὲ ποννάει
βούζα· συνδιδέμενος εἶναι.
σύνδρις οὐ, ἐργαλεῖο γιὰ νὰ μα-
ζεῖουν σωρὸ τὸ ἀλωνισμένο σι-
τάρι.
σφαλινῶ, κλείνω· σφαλίσ·κεις στοὺν
σπίτ' σ', σὰ νὰ εἶδι καμὶὰ χα-
νούμισα.
σφαχτ' οὐ, πόνος στὰ πλευρά·
ἔχον ἕνα σφαχτ' στοὺν πλιβρό.
σφυρίχτρα· νὰ μὲ φέρ'ς
καμὶὰ σφυροκόδα ἀπ' τ'ς Σα-
λοννίξ'.
σχασιὰ ἢ, ἀηδία.
σχονρῶ, ἀρχ. συγχωρῶ· γιὰ κεί-
νον ποὺ ἔκαμεις δι' ὁχονρῶ.
σχόριον τοῦ, συχώριο.

T

ταβάς οὐ, στρογγυλὸ ταψί· τουρκ.

tavan· δῆμιρα ἔκαμα τσιρόνια
στοὺν daβὰ.
τάϊ τοῦ, μικρὸ ἄλογο.
ταῖν τοῦ, φαγητὸ ζῶων.
ταμάμ, ἐπίρρ., ἀκριβῶς· ταμάμ πι-
νῆδα καλὰ εἶναι.
ταμαχιάρ'ς οὐ, πλεονέκτης·
τουρκ. tamahkar.
ταξιράτ, βάσανο· ἀμὰν ταξιράτ
ποὺ μὲ βρῆκι.
ταράξ' τοῦ, χορτοσυλλέκτης, τὸ
χτένι τῶν κηπουρῶν.
ταραχίζουμι, ταραζομαι, μὲ
πιάνει ταραχή, ἀρχ. ταρασσώ·
κονσιάζει, ταραχίς· κι ἢ Πίνκον.
τάσ' τοῦ, κύπελλο. τουρκ. tas.
τασιάξ' τοῦ, ἀρχίδι.
τασλαδίξον, ἀπολαμβάνων· ἄφ-
κιμε νὰ τασλαδίσουμι λίγον καὶ
μεῖς οὐ κονομαδὶς.
ταχιά, ἐπίρρ., αὐριο, ἀρχ. ταχέα.
τειάφ' τοῦ, θειάφι, ἀρχ. θειόν.
τειαφιζον, θειαφιζώ.
τέξ', μονό.
τέκια, μονά.
τέκνον τοῦ, τέκνο, ἀρχ. τέκνον.
τέλ' τοῦ, σύρμα· τουρκ. tel.
τέντιξίρ ἢ, χύτρα· τουρκ. tencere·
γύριδι ἢ τέντιξίρις καὶ βρῆκι
τοῦ καπάξ' (παροιμία).
τέτοιν ἢ, θεία.
τέτοιον, ἀντων., τέτοιον εἶναι.
τζιάλιακα τά, ἔντερα· ἀν δι πα-
τήσον δι βγάλον τὰ τζιάλιακα.
τζιάμ' τοῦ, γυαλί· τουρκ. cam.
τζιαμλίξ' τοῦ, χώρισμα μὲ γυαλί.
τζιάβα, χάρισμα, δωρεάν· τουρκ.
caba· τζιάβα ἔδονις τὰ καπνά.
τζιαβάης οὐ, ζωέμπορος· τουρκ.
cambaz.

τ ξ ἱ γ α β ἑ λ' τοῦ, μικρὸ παιδί· κα-
 νένα τσαδούρ' δὰ κάμ'ς νὰ βάλ'ς
 μέσα τὰ σκασιάρ'κα τὰ τξἱγα-
 βέλια σ'.
 τ ξ ἱ κ α τ α, παίρνω στήν πλάτη· πά-
 ρι τὸν πιδὶ τξἱκατα.
 τ ξ ἱ σ β ἑ ς οὐ, μπρίκι· ῥέξαξι τ' φου-
 τιὰ στοὺν οὐτξιάκι σ' κὶ βάλι τοῦ
 τξἱσβὲ νὰ πιοῦμι καῖνενα καφούδ'.
 τ ξ ἱ ὀ μ, ἄφαντος· τξἱὸμ νὰ γλν'ς.
 τ ξ ἱ ο υ β ἑ ς οὐ, μακρὺ πανωφόρι·
 τουρκ. cüppe.
 τ ξ ἱ ο υ β ο ὐ σ' τοῦ, συμπόσιο.
 τ ξ ἱ τ ξ ἱ ρ ὶ ὠ ρ ο υ, καψαλίζω.
 τ ξ ' γ ἑ ρ ' τοῦ, σηκῶτι· τουρκ. ci-
 ger· ἄμὰν τοῦ τξ'γέρι μ'.
 τ ἱ κ ν ἱ ἱ ὶ ο υ, τεκνίζω, γεννῶ παιδιὰ·
 ἴτς δὲ δικνάει τοῦ μυαλό σ'.
 τ ἱ κ ν ἱ φ ἑ ἷ ς οὐ, ἄρρωστιάρης· τι-
 κνιφεζ'· κον ἦταν τοῦ ἄλουγου.
 τ ἱ κ φ α ἡ, κεφάλι· ἴτς νιονιὸ δὲ
 τῆς 'πόμ'κ' σ' δίκαφ τ'ς.
 τ ἱ λ ὶ ο υ ς οὐ, τὸ ἱνιακὸ κόκκαλο.
 τ ἱ μ ἶ ῶ ρ' τοῦ, περιποίηση· τουρκ.
 timar· τοὺν τράβηξα ἔνα τιμάρ'.
 τ ἱ μ α ρ ε ὐ ο υ, περιποιοῦμαι· τιμα-
 ρεύουν τὰ ζῶα.
 τ ἱ ρ ἱ ἶ ἶ ὶ ο υ, ταιριάζω.
 τ ἱ φ τ ἑ ρ' τοῦ, κατάστιχο.
 τ ' ν ἶ ἶ ὶ ο υ, τινάζω.
 τ ο υ κ ἶ τ τοῦ, χῶρος ποὺ κλείνουν
 τὰ ζῶα τὸ καλοκαίρι.
 τ ο υ β ἑ λ' ς οὐ, ὀκνηρός· τουρκ.
 tembel.
 τ ο υ β ἱ λ ἱ ἶ ἶ ὶ ο υ, τεμπελιάζω.
 τ ο υ β ἱ λ χ α ν ἶ ς οὐ, πολὺ ὀκνη-
 ρός· τουρκ. tembel-hane.
 τ ο υ π ἶ ἶ ὶ τ ὅ' τοῦ, σβῶλος· σὰ του-
 πάτθ' γίγι.
 τ ο υ π ο ὐ σ κ α ἡ, μακρὺ ραβδί με

κεφάλι στὴ μιὰ ἄκρη.
 τ ο ὕ ρ ν α ἡ, εἶδος ψαριοῦ τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ.
 τ ο υ ρ φ α δ ὶ οὐ, πρώϊμος.
 τ ο υ τ κ ἶ ἶ λ' τοῦ, ψαρόκολλα.
 τ ο υ τ ο ὐ φ κ α ἡ, φούντα.
 τ ρ α γ' δ ὶ, τραγουδῶ.
 τ ρ α κ ἶ ζ' τοῦ, σύρτης· σφάλισι
 βόρτα· βάλι κὶ τοῦ τρακάζ'.
 τ ρ α κ α λ ἶ ἶ' τοῦ, ρόδα.
 τ ρ α ν ε ὐ ο υ, μεγαλώνω, ἀρχ. τρα-
 νός· εἶδι μυγάλους κὶ τρανός.
 τ ρ α ν ἑ ς, τρανές.
 τ ρ ἶ ἶ τ ο υ ς οὐ, διάστημα. ἰταλ. trat-
 to· δὲν ἔχουν τράτον.
 τ ρ α χ' λ ἱ ἶ ἶ ἡ, τραχηλιά, περιτύ-
 λιγμα τοῦ λαιμοῦ.
 τ ρ ἱ ν τ ζ α ἡ, 1) τὸ παινίδι ἡ τριά-
 ρα, 2) κακὴ ἔκβαση· τρῖντζα
 ἡ δ'λειά μας.
 τ ρ ο υ ὅ ρ, ἐπίρρ., ἀπὸ τὸ ἀρχ. ἐπίρρ.
 τρῖς (ἐπιτακτικά) καὶ ἐπίρρ. γύ-
 ρω· τί ἔρχισι τρονῆρ;
 τ ρ ο υ ὅ ρ ὶ ὠ, τριγυρνῶ.
 τ σ ἶ κ ν ο υ τοῦ, λεπτὸ ξύλο.
 τ σ α λ ἱ τοῦ, θάμνος.
 τ σ α λ ο υ κ ὀ π ο υ ς οὐ, ἐργαλεῖο ποὺ
 κόβουν τὰ τσαλιά, τοὺς θάμνους.
 τ σ α δ ο ὐ ρ' τοῦ, τσαντήρι· ἔπιθι τοῦ
 τσαδούρ'.
 τ σ α ρ τ σ ἶ ρ α ἡ, μικρὸ παγούρι γιὰ
 ρακί.
 τ ὅ β ἶ ἶ' τοῦ, τσιμούρι· ὁὶ κόλ'σι σὰ
 τῶβῖζ'.
 τ σ ἱ α κ ἱ ρ κ ο υ ς οὐ, ἐπίθ., μισώ-
 ριμος· τσιακίρκον εἶνι τοῦ καρ-
 πούζ'.
 τ σ ἱ α κ μ ἶ ἶ ς οὐ, τὸ δωμάτιο τοῦ
 ὁρόφου ποὺ προεξέχει, τὸ σα-
 χνισί.

τσιαλδίζου, καίω· τσιαλδίσ'καν
 τὰ γιννήματα.
 τσιαπλιακους ού, πελαργός.
 τσιαταά' του, διχάλα.
 τσιαταλίνα-ματαλίνα, τὸ
 παιγνίδι «τίνος χέρι εἶναι ἀπά-
 νω».
 τσιατίζουμι, πειράζομαι, προσ-
 βάλλομαι· τουρκ. çatmak.
 τσιατμάς ού, ξύλινος τοῖχος·
 τουρκ. çatma· φούσκουσι οὐ
 τσιατμάς.
 τσιαχπίνα ἢ, ἄταχτη· τουρκ.
 çar kin· αὐτὴ ἢ τσιαχπίνα πονη-
 λὰ παλούκια β'δάει.
 τσιγκέλ' του, ἀγκίστρι· τουρκ.
 çengel.
 τσιέργα ἢ, κουβέρτα μάλλινη
 πλουμιστή· ἀπλουνσι τίς τσιέρ-
 γις.
 τσιέτα ἢ, ομάδα μεγάλων παι-
 διῶν, tšeta.
 τσιέφλιον του, φλούδα ἀπὸ αὐ-
 γό.
 τσιῖνές ού, σιαγὸνα· δὰ δι' σκί-
 σον τοὺν τσιῖνέ σ'.
 τσιικμάς ού, κλαδευτήρι.
 τσίλιον, λένε τὸ ἄλογο μὲ τὸ ψα-
 ρὶ χρῶμα.
 τσιόκτσα, ἀπόκαμα.
 τσιόμκα ἢ, μύτη.
 τσιονκτίζου, ἀποκάμω.
 τσιονμτσιόζ' του, σουβλί· 'κεί-
 νις πέτρις 'πὸν τοὺν δρόμον μας
 βγήκαν ἀπὸν σὰτ σιονμτσιόζια.
 τσιούρα ἢ, ποῦτσος.
 τσιονρβατ'ζής ού, προύχοντας.
 τουρκ. çorba-ci.
 τσιονρβάς ού, σουπα.
 τσιονφλίξ' του, τσιφλίκι.

τσιούφτ, ζυγά.
 τσιπλάκ'ς ού, γυμνός· τουρκ. çı-
 plak.
 τσιράξ' του, μαθητευόμενος· τουρκ.
 çirak.
 τσιρίζου, βγάζω δυνατὴ φωνή,
 ἀρχ. συρίζω· τί τσιρίεις ἔτσ';
 τσιίρλα ἢ, διάρροια· ἀπὸ τὸ ρ.
 τσιρλῶ· τσιίρλα τοὺν ἔκονψι.
 τσιίρους ού, ἄπαχο ξερὸ σκουμ-
 πρί· σὰ τσιίρους γίγις.
 τσιιρόν' του, μικρὸ ψάρι τῆς λί-
 μνης Λαγκαδᾶ, σὰν τὴν σαρδέλλα.
 τσιίτθφου του, κωλοδάχτυλο.
 τσιιτώου, τεντώνω· δριγὲς τουν
 πῶς τσιιτώθ'κει;
 τσιίφνα ἢ, γκρινιára.
 τσιονβιάλ' του, σακί· τουρκ. çu-
 val.
 τσιονκάλ' του, πήλινη κατσαρό-
 λα. ἰταλ. zucca καὶ κατὰλ. -άλι·
 φέρι τοὺν τσιονκάλ' νὰ βάλουνι
 τὰ φασούλια.
 τσιονρτσούλ' του, κρόσι σὲ
 ὕφαντὸ τραπεζομάντηλο.
 τσιοντσοννιά ἢ, κουτσουλιά.
 τσιόχα ἢ, μάλλινο ὕφασμα.

Φ

φαγούδ' του, φαγητό· φαγούδ'
 ἔκαμα γιὰ τοὺν βράδ'· ἔκλονσα
 κάθουσα φύλλα κὶ ἔκαμα μὲ
 πίτα μὲ παρασούδια κὶ λίγα τσι-
 ρονούδια.
 φάϊ του, φαγητό.
 φάρα ἢ, γενιὰ· ἄλβ. fara· μιγάδ'
 φάρα.
 φαρμασόφ'ς ού, ἰδιότροπος.
 φασκιὰ ἢ, ταινία σπαργάνων· λα-
 τιν. fascia.

φάσκιον τοῦ, σπαργάνωμα.
 φασκιώνου, φασκιώνω, περιτυ-
 λίγω μὲ φασκιά.
 φέτους, ἐπίρρ. ἐφέτος.
 φένου, φεύγω.
 φηγίτης, οὐ, φεγγίτης.
 φιλιζάνι, τουρκ. filcan.
 φινός, ἐπίθ., φετεινός.
 φέλλ', τοῦ, δικέλλι, ἀρχ. δίκελλα.
 φ'λὶ τοῦ, φιλι, ἀρχ. φιλεῖν.
 φουλόδα ἢ, φωλιά.
 φωνή ἢ, φωνή.
 φουράλλ', τοῦ, σκούπα· νὰ σὶ
 μάσ' τοὺ φουράλλ' (κατάρα).
 φουράλλω, σκουπίζω· φουράλλ'-
 σα τοὺ σπῖτ'.
 φουριτζής, οὐ, φούρναρης· τώ-
 ρα καὶ οἱ φουριτζήδες δὲ ψή-
 ρουν πίτες.
 φουσκονδέδου, οὐ, ὁ ἄερας
 ποὺ ἀνοίγει τὰ δέντρα τὴν ἀνοιξή.
 φούσκονμα τοῦ, προζύμι.
 φούτα ἢ, ὑφαντὴ ποδιά, καθημερι-
 νή· κατέβασι, μονοῖ τ' φούτα σ'
 καὶ φαίνονται τὰ βαλδούρα σ'.
 φράδα ἢ, σφεντόνα.
 φρίξ', ἢ, φρίξις, φρίκη, ἀνατριχί-
 λα· τοὺν ἔπιασι φρίξ'.
 φυγαντσια, παπαρούνα· οὐ-
 λον φυγαρίτσια γιόμονδι τοῦ
 χουράφι μ'.
 φύλλατά, τὰ φύλλα ποὺ φτιάχνουν
 τίς πίτες.
 φυλλὶ τοῦ, κομμάτι· δόσι μὲ ἔνα
 φυλλὶ καρπούζι.
 φύρα ἢ, ἀπόβαρο.

X

χαβάν', τοῦ, σιδερένιο γουδί· τουρκ.

havan· δῶσι μὲ κείνον τοῦ χαβα-
 νούδ'· νὰ σπάσῃ λίγον πιπε-
 ρούδ'.
 χαβάς, οὐ, σκοπὸς τοῦ τραγουδιοῦ·
 τουρκ. hava.
 χαβοζα ἢ, δεξαμενή· τουρκ.
 havuz.
 χαγιάτ', τοῦ, ὑπόστεγος διάδρο-
 μος, ἐξώστης· τουρκ. hayat· τοῦ
 χαγιάτι μ' θέλει μούλφισμα.
 χάζ', τοῦ, εὐχαρίστηση· τουρκ. haz.
 χαζεβου, χάσκω.
 χαϊβάν', τοῦ, ζῶο. τουρκ. hayvan.
 χαϊλιάης, οὐ, τεμπέλης· χαϊλιάης
 ποῦ τοῦ ἔχ'ς τοῦ μυαλό σ';
 χαϊμαλί τοῦ, φυλαχτό, τουρκ. ha-
 mail.
 χαϊμανάς, οὐ, ἀδέσποτος.
 χαϊρ', τοῦ, εὐεργεσία, προκοπή· ἀπ'
 αὐτὴ τὴ δ'λειὰ δὲν ἔχ' χαϊρ'.
 χάιτας, οὐ, χαζός· αἶε σκάθει χάι-
 τα καὶ σό.
 χάζ', τοῦ, δίκιο· μὲ ἔφατ' τοῦ χάζ'.
 χαλάτ', τοῦ, ἐργαλεῖο.
 χαλεβου, ζητῶ.
 χαλές, οὐ, ἀποχωρητήριο· ἄλβ. hale,
 τουρκ. halâ.
 χαλιαχότ', οὐ, κακοντυμένος.
 χαλίσκα, ἀληθινά· χαλίσκα εἶναι
 αὐτὰ ποὺ σὶ λένον.
 χαλίσκον, ἐπίθ., ἴδιος, ὁμοίος·
 χαλίσκον εἶναι μὲ τοὺν ἀδιρφότ'.
 χαλκός, οὐ, μετάλλινος γύρος, τὸ
 σιδερένιο ρόπτρο τῆς αὐλόπορ-
 τας· τουρκ. halka· βάλι γλειδαριά
 σ'τ'ς χαλκάδις.
 χαβάρ', τοῦ, εἰδηση· τουρκ. haber·
 χαβάρ' δὲν ἔχ'.
 χαρά ἢ, γάμος, ἀρχ. χαρά. καλε-
 σμέν' εἶστι στὴ χαρά μας.

χαρά η ή, χάραγμα, αὐγή, ἀρχ.
χάραγμα.

χαράμ' του, ἄδικο· τουρκ. haram.

χαράμιζο, ξοδεύω ἀνώφελα.

χαράμουφάης οὐ, ἐκεῖνος ποὺ
τρώνει τὸ ἄδικο.

χαρτζιλίξ' του, μικρὸ χρηματι-
κὸ ποσὸ, γιὰ ἀτομικὰ ἐξοδα·
τουρκ. harç-lik.

χάρτς του, ἄμμοκονία.

χάσκο, καθαρὸ· χάσκον ψομὶ
νὰ πάρ'ς.

χατὰς οὐ, κακὸ.

χάχας οὐ, ἀνόητος· *δγιέ τουν του*
χάχα πῶς γιλάει;

χιδέξ' του, χαντάκι· *γιόμουσι του*
χιντέξ'.

χιροὺν λ' του, χειρολαβή.

χλάτσκα ή, εἶδος παιγνιδιοῦ, ποὺ
παίζεται τὸ βράδυ τῆς τυρινῆς
Κυριακῆς.

χλιάρ' του, κουτάλι.

χλιάρα ή, στοματοῦ· *μι εἶσι μιὰ*
χλιάρα!

χλιαροὺδ' του, κουταλάκι.

χλιός, ἐπίθ., χλιαρὸς.

χ'νέρ' του, ἀπάτη, πάθημα· τουρκ.
hüner· ἄ, *μὰ χ'νέρ' ποὺν μι ἐπιξι!*

χόρτασ' ή, χορτασιά· *πόφι δὲν*
ἔ'εις χόρτασ'.

χορζοὺρ' του, ἀνάπαυση· τουρκ.
huzur.

χοῦι του, συνήθεια, ἰδίως κακή·

τουρκ. huy· *τέτοιον εἶνι του*
χοῦι τ'.

χοβίλης οὐ, δύστροπος· *δὲν κάμ'ς*
μι αὐτόν· εἶνι χονιλής.

χούλαβος οὐ, τρελλός· *στά γι-*
ράματα του χάν' καῖνεας του
μναλό τ' κὶ γίνιτι σὰ χούλαβους.

χορατὰς οὐ, συζήτηση· *πᾶμι*
στοὺ χουρατά.

χορατεῦο, συζητῶ.

χορσιὰφ' του, κομπόστα.

χράζομαι, χρειάζομαι· *νὰ μι του*
δῶκ'ς μι χράξιτι.

χράμ' του, κλινোসκέπασμα.

χρεία ή, ἀποχωρητήριο, ἀρχ. χρεία·
ρίξι νιρὸ στ' χρεία.

Χριστοῦγεννα τά, Χριστούγεννα.

χτάζο, βλέπω· *τί χτάεις;*

χτικιὸ του, φθίση.

Ψ

ψαλίθρα ή, ἔντομο μὲ οὐρὰ σὰν
ψαλίδι.

ψιμματοῦρ' οὐ, ψεύτης· *οῦ!*
ψιμματοῦρ'.

ψιροῦκία τά, τραχανάς μὲ νερὸ
τῆς στιγμῆς.

ψίχα ή, ἀρχ. ψίξ.

ψοροροφύτ' οὐ, παιδικὸ ἔκ-
ζεμα.

ψυχόδα ή, ψυχή, ἀρχ. ψυχή· *νὰ*
φᾶμι πάντα ζιστή-ζιστή νὰ στο-
λώσ' ψυχόδα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀναγνωστοπούλου Γ., Περὶ τοῦ δυναμικοῦ τονισμοῦ ἐν τῷ ἰδιώματι Ζαγορίου, ἐν Θεσσαλονίκη 1915.
- Ἀνδριώτη Ν., Ἑτυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Ἀθήνα 1967.
- Ἀνδριώτη Ν., Οἱ ἀρχαῖοι τοῦ σημερινοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μακεδονίας, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1953, σ. 101-108.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Χαλκιδικῆς, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1955, σ. 113-120.
- Ἀνδριώτη Ν., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς παλιᾶς Θεσσαλονίκης, «Μακεδονικὸν Ἡμερολόγιον», 1958, σ. 145-150.
- Ἀραβαντινοῦ Π., Ἠπειρωτικὸν γλωσσάριον, 1909.
- Γεωργίου Χ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα Γέρμα Καστοριάς, Θεσσαλονίκη 1962.
- Θαβώρη Α., Ἡ προέλευσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἄρθρου «ι» τῶν βορείων νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων, «Ἑλληνικά», 16 (1958-1959), σ. 189-202.
- Θαβώρη Α., Τὸ Βελβεντό. Ἱστορία τοῦ ὀνόματος τῆς κωμοπόλεως καὶ ἡ ἐτυμολογία του, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 173-195.
- Κοσμᾶ Ν., Αἱ δίοδοι τῆς Πίνδου, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Δ' (1955), σ. 14-20.
- Κοσμᾶ Ν., Τὸ Ἠπειρωτικὸ λαϊκὸ σπίτι, «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία», Ε' (1956), σ. 713-722.
- Κοσμᾶ Ν., Ἡ φορεσιά τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», Δ' (1958), σ. 433-440.
- Κοσμᾶ Ν., Λαογραφικὰ τῆς Μπαλάφτσας, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 211-236.
- Κοσμᾶ Ν., Ὁ Λαγκαδᾶς (Ἱστορία-Λαογραφία), Θεσσαλονίκη 1968.
- Κυριακίδου Στ., Γλωσσικαὶ τινες παρατηρήσεις ἐκ Γκιουμουλτζίνας Θράκης, «Λαογραφία» 2 (1910), σ. 427-432.
- Λίτσα Φ., Συμβολὴ εἰς τὴν μελέτην τοῦ Τριφυλιακοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος, ἐν Ἀθήναις 1968.
- Μπουντώνη Εὐθ., Μελέτη περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος Βελβεντοῦ καὶ τῶν περιχώρων αὐτοῦ, ἐν Ἀθήναις 1892.
- Νικολαΐδου Κ., Ἑτυμολογικὸν λεξικὸν τῆς Κουτσοβλαχικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1909.
- Παπαδοπούλου Α., Γραμματικὴ τῶν βορείων ἰδιωμάτων τῆς νέας Ἑλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1927.
- Πέτσα Φ., Νιάουστα — Γλυτουνιαύστα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 81-93.
- Συμεωνίδου Χ., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», ΣΤ' (1964-1965), σ. 196-210.
- Συμεωνίδου Χ., Σαμαρίνα, «Μακεδονικά», Ζ' (1966-1967), σ. 200-209.
- Τζαρτζάνου Α., Νεοελληνικὴ Σύνταξις, ἐν Ἀθήναις 1946.
- Τομπαΐδης Δ., Τὸ γλωσσικὸ ἰδιῶμα τῆς Θάσου (διατριβὴ ἐπὶ διδακτορίᾳ), Θεσσαλονίκη 1967.
- Τσοπανάκη Α., Τὸ Σιατιστινὸ ἰδιῶμα, «Μακεδονικά», Β' (1941-1952), σ. 266-298.
- Τσοπανάκη Α., Πολύγυρος, «Μακεδονικά», Δ' (1955-1960), σ. 374-382 καὶ Ζ' (1966-1967), σ. 77-80.
- Τσοπανάκη Α., Διαλεκτικὰ Μακεδονίας, «Μακεδονικά», Ε' (1961-1963), σ. 448-457.
- Φιλήντα Μ., Γλωσσογνώσις καὶ γλωσσογραφία ἑλληνικὴ, τ. Α' καὶ Β', Ἀθήναι 1924, τ. Γ', Ἀθήναι 1927.
- Φόρη Β., Τὸ ἀρσενικὸ ἄρθρο «ι» στὰ βόρεια νεοελληνικά ἰδιώματα, Κοζάνη 1956.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ μελέται, τ. Α', ἐν Ἀθήναις 1901.

RÉSUMÉ

Nicos B. Cosmas, Le dialecte de Langada (près de Thessalonique).

L'étude est basée sur une collection personnelle, que l'auteur avait fait pendant la décennie 1950-1960 quand'il était maître d'école populaire à Langada.

L'œuvre se divise en quatre parties: A la première, la phonétique, l'auteur discute le traitement des voyelles (développement, disparition, changements généraux, changement des atones *e* et *o* en *i* et *u* respectivement, disparition des atones *i* et *u*, y compris des «impures», c-à-d. de ceux qui proviennent de *e* et *o* resp., et assimilation) et celui des consonnes (développement, changement, métathèse, dissimilation et disparition). A la deuxième partie, la morphologie, il examine le nom en général (article, déclinaison des substantifs, des adjectifs, des numéraux et des pronoms) le verbe, les mots indéclinables, la dérivation et la composition. A la troisième, il examine la syntaxe. Suit la quatrième partie, qui donne le vocabulaire du dialecte.